МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

# СЕРДАЛО

СВЕТ арадувл 1923 шера денз

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета а орган
Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

№ 101 (2726)
КIиранди
16
декабрь
1962 шу
Мах 2 кеп.

Низах тоабенна, беррига мехкашкарча къахьегамхоша сий деш, бIубенна гIа боахаш бода вай мохк коммунизма кхоаненга. Из сийрда дагадоаллар кхоачашдара кхобергбац-кх вай къахьегам а хьинар а!

Н. С. ХРУЩЕВА ДОКЛАДАЦАРА.

# ХIАНЗАРА ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ГIУЛАКХАШИ СОВЕТСКИ СОЮЗА АРАХЬАРА ПОЛИТИКЕИ

*Новкъоста Н. С. Хрущева СССР Лакхехьарча Совета сессе 1962-ча шера 12 декабре яь доклад*

Новкъостий депутаташ!

СССР Лакхехьарча Совета хIанзарчул хьалхагIара сесси хинначул тIехьагIа дIабахача ворхI бетта дунен халкъашта юкъе Iалаьмате доккхий хIамаш хиннад. Цу хIамаех цхьадараш машара гIулакха цIенхашттара кхерам тоссаш а да. Советски правительствас ший декхар лерхI хIанзара дунен халкъашта юкъерча гIулакха тохкам бари укх тIеххьарча хана арахьарча политика хьакъехьа ше даьраш дIадувцари.

Паччахьалкхен арахьарча политикои цун дипломатически балхий социалистически мехкий паччахьалкхен гIулакхаш леладеча болхлошкареи доал деча политически партешкареи дIадех дунен халкъашта юкъерча гIулакхех долча хIамай кIоаргга Iилма-тохкам бари лакхера политически говзали, из деза эттача хьалий лоархIам бергбола, низий соотношене кхетамца лоархIам бергбола, дерригача машар безаш долча халкъий хьашташ кхоачашдечеи социализма низаш чIоагIдечеи гIулакхашка вугаргвола решенеш тIаэцара.

Советски правительствас, машаре дахара политика ленински принципашта чIоагIа тIехьа а латташ, да а даьд, да а ду машар лорабара де мел дезар.

Арахьарча политика хьакъехьа Советски правительствас а кхыча социализма мехкий правительствашa а даьрий кертера итог, цу хана чухь дерригача машар хьаштдолча низаша лоаттабаьча къовсама итог я Америка ВIашагIкхийттача Штатий империалистически гIозараша Кубах лата баь кечам бохабар. Карибски форда районе хиннача кризисах хьайна дунен термоядерни тIема кхерам дIабаьккхаб.

Дунен общественни мнене а, дунен тайп-тайпарча миIингашка бахаш болча тайп-тайпара политически уйлаш йолча наха а чIоагIа дикахетарца тIаийцар из хьаькъала политика котало.

Вай халкъ, вай парти доккхал деш я цу бирсача деношка даьча хоадамболлаш долча гIулакхех хьахиннарех. Цу гIулакхаша хьахьекхар, машара тIехьа латта низаш эггара кхерамера йола халкъашта юкъера кризисаш дIаяха а империалистически агрессораш совцабе а могаргдолаш хилар.

## I.

## ВАЙ ЛЕРХIАР—МАШАР, ХIАМА ХЬАДАР, КОММУНИЗМ

Советски Союзо дIахьош йола машара политика хьайоагIа вай дерригача халкъа паччахьалкхен социалистически характерагареи коммунистически общество хьалъярах йолча сийлахьча уйлашкареи. Эррига вай уйлаш тIаерзаяь я хIама хьадара, духхьал хIама хьадара, коммунизм хьалъяра. Уж вай парте де лаьрхIа сийлахь-доккхий хIамаш цIаьkха а хьагайтад КПСС ЦК ноябрьски Пленумо.

Центральни Комитета Пленумо дийцад советски общество дегIаяра, партийнии паччахьалкхени органаш вIашагIйохкара, халкъа боахама деш дола партийни кулгал тоадара лоархIамера дешаш.

Цун решенеш тIаерзаяь я КПСС кердача Программо оттадаь коммунизм хьалъяра декхараш сихха кхоачашдара. Нагахьа санна, лоацца аьлча, Пленумо дийцар кхы а доккхийча толамашца хьал мишта ергья коммунизм, вай халкъа дукхагIа материальнии духовнии рузкъаш далар духьа чехкагIа дегIа мишта йоалаергья экономика яха дош.

**Дерригача Пленуме дийцараша а цун решенеша а тешшавеш хьагойт, вай парти кердадари прогрессивни дари хьал а лоацаш, дегIа а доаладеш, къаденнар дIа а доаккхаш, чIоаггIа а хадданза а Ленина новкъа дIайода. Парте дIахьоча наькъах, цун чурчеи арахьарчеи политиках, экономика кулгалдар тоадара хьакъехьа тIеххьарча шерашка даьча гIулакхех дика пайда баьннаб.**

Еза индустри дукхагIа лакхъялара ларда тIа дегIа а йоагIаш Советски Союза промышленносто семилетка диъ шера йола валови продукци арахецара план 104,5 процент кхоачашъяьй, хIаьта цун валови продукце прирост цу хана чухь 45 процент хургья, планах лаьрхIача 39 процента метта. Нагахь санна юхедисача семилетка кхаь шера вай промышленность цу тайппарча темпашца дIахо йоде, хIаьта вай цу тIехь шеко йолаш а дац, тIаккха цо ворхI шера ший продукци, лаьрххIача тайпара, 80 процент а ца лакхъеш, хетаргахьа шозза лакхъергья.

ТIеххьарча шерашка парте, правительства, советски халкъо цхьадола доккхий гIулакхаш даьд юрта боахам лакхбара. Цхьайолча районашка хаоттама хьалаш дика хиннадеце а, нийс миллиард пунтага дIакхаьчад ялат даккхар, 1953 шера пхи миллиард яьккхача метта. Кийчдеш дола ялат укх шера 3,5 миллиард пунт гаргга хургда 1953 шера хиннача 1,9 миллиард пунта метта. Лакхлуш да юрта боахама продукташ яхар. Партеи Советски паччахьалкхенои хадданза йоакхо ю наьха вахара боарам лакхбара, сихача темпашца халкъа эшаш дола товараш хьадара, советски наьха материальнии духовнии хьашташ дикагIа Iалашдара.

Новкъостий депутаташ! Вай партенеи правительстванеи сийлахь-воккхача Ленина васкеташа яххача бесса, бIарга а гу, нийсса мах а бу карагIдаьннача дикачар санна кхоачамбоацарий а. Вай дика кхетаду вай промышленность дикагIа болх бе йиш йолаш хилар, хIаьта юрта боахаме кхы а лакхарча темпашца толамаш даха йиш хилар. КПСС ЦК ноябрьски Пленума решенешеи хIанз дукха ха йоаццаш Лакхехьарча Совето чIоагIдаьча 1963 шерарча планои бюджетои хьабелл семилетка пхелагIача шера кердача, йоаккхагIча рубежашка бода никъ.

Вай мохк бIубенна бода экономическии культурнии прогресса новкъа.

Вайца цхьана цу новкъа долх вайца доттагIали вошали дола, дегIаухаши чIоагIлуши дола гIулакхаш шоайла леладу социалистически мехкий халкъаш.

Дукха ха йоаццаш хиннай Болгарски Коммунистически партеи, Венгерски социалистически болхлой партеи, Чехословаке Коммунистически партеи съездаш. Кастта гуллургья Германски Демократически Республика коммунистий съезд. Цу съездий решенеша а съездашта хьалхарча документаша а дувц, вошал долча социалистически мехкий партеша керттера теркам хIама хьадарах долча машарерча гIулакхашта — социализм хьалъяр чакхдаккхараи довлаш-довлаш коммунизмага довлара эшаш дола хьалаш кийчдараи тIабохийташ хилар.

**Советски Союзи кхыдола социалистически мехкаши чура дегIадахкаро дIахьокх дерригача халкъашка социализма мехкаш машар, сага вахари иразни бахьан долаш, социализми коммунизми бахьан долаш хIама хьадеш къахьегаш хилар.**

Новкъостий депутаташ! Массехк тIема хала школаш, къаьстта лоархIамболлаш йолча вай территоре цIера ала санна чакхбаьннача дунен шоллагIча тIема школа чакхъяьккхача советски наха дика хов, фу яхилга да паччахьалкхенашта юкъе герзашца беш бола тIом яхар. Ховш да, термоядерни тIом мишта хургба цар дикагIа кхетаделга.

ХIаьта, советски нахага хьаттача, «ТIом безий эрсашта» яхача илле тIа яххача тайпара, вай жоп къаьгга да, — вай тIемага оал хоадамболлаш дола ак! Цхьабакъда, вай цаIаш дахац планета тIа, хIаьта вайга лоархIам ца бе йиш а яц агрессивни империалистически гIозараша шийла тIом хьаллоацаш хилара, герз хьадар тIехьтIехьа сихдеш хилара, цар Советски Союзо тIема базий гома юкъеерзаяь хилара, Советски Союзахи социалистически мехкехи латарах йолча шоай планех цар доккхал деш хилара.

Советски наха дика къахьийгад эггара кердагIеи эггара низболашагIеи дола оборона кхоачамаш — атомнии водороднии бомбаш, ракетни герз, межконтинентальнии, баллистически глобальнии ракеташ юкъе а йолаш хьадара. Вай хьадаьд уж кхоачамаш, уж дунен тIа дикагIа дараш да, вайга кхоачамболлаш а да, вайна моастагIаша хьатехачоа духьала тIоа сагара боахамах уж бохабеш юхатоха а. миччахьа яле а вайна духьала хьаяьча базехи агрессора тIема низашта герз хьадеш йолча пхьоаленехи чилла е а йиш йолаш.

НАТО милитаристаш хабаргиш ювцар дезаш ба «кхерама равновесех», «бекхам бергболча низий равновесех», кхыметтел «террора низий равновесех». дунен тIа машарах бола тешам хулийтаргболча факторах санна. Хьаькъале дий цу тайпарча ларда оттабаьча машарга дог доахаш хилар? ДIауйла йича, хIанз дуне, образно аьлча, мина ехкача, термоядерни герзах дизза долча ларма тIа дагIа.

Адамашта хьалхашка вай хана цхьа никъ мара бац: машаре дахар, е дуне дохош бола тIом. Цхьабакъда, цхьанна а паччахьалкхен халкъа эшаш яц тIема катастрофа. Кердача тIемо, нагахь из хьойте, миллионаш нах хIалакбергба, уж моллагIча къамах хиларга а цар хьалашка а ца хьожаш. Цудухьа цаI мара дац дусаш: машаре дахар. ХIаьта из да — паччахьалкхенашта юкъера тIом ца хилийтар цох халкъашта юкъера къовсамера дешаш къестадеш йола средстваш а ца еш, уж дешаш переговорий наькъаца къестадар.

Хадданза машар безара политика дIа а хьош, Советски правительство социалистически мехкий правительствашца цхьана гIерт массане а дизза герз дIадоаккхилга чакхдаккха, Германски машара договор оттаяйта, цун ларда тIа Малхбузен Берлина проблема къоастаяйта, дунен тIом хилар кхерам болаш дола кхерамера тIема кхуврчаш дIадаха. Вай масса тайпара новкъостал ду Азеи, Африкаи, Латински Америкаи паччахьалкхенаш шоай лоIамах хилар чIоагIдара, чIоаггIа, вежараша санна, хьаллоац низ бола къамаш мукъадахара болам. Вай низ кхобац эхь дола колониализма система дIаяккхар духьа. Социализма мехкий эррига уйлаш, вай дерригa гIулакхаш тIадерзадаь да дунен тIом ца хилийтара, дунен тIа машар чIоагIбара.

Машаре дахарахи халкъашта юкъера проблемаш машара наькъаца къестаярахи йола Советски Союзеи кхыча социалистически мехкийи курса духьала латт вож курс — «Шийла тIом» хьаллоаттабараи дунен халкъашта юкъера кхохкам лакхбараи тIаерзаяь империализма агрессивни гIозарий курс. Духхьал цар бехках хьахул дунен халкъашта юкъера гIулакхаш кхохкадолийташи адамаш дунен тIема кIоаргача ор чу тетташи йола кризисаш.

Империалистически гIозараш халонех кIалхардовла гIерт шоай мехкашкарча къахьегамхой вахара боарам лохбарца, экономически даькъе эсала дегIаяьхка паччахьалкхенаш йоацаяр чIоагIдарца. Дунен колониальни империш ехачул тIехьагIа империалистически монополей уйлаш тIаерз къонача къамий паччахьалкхенаш кхычарца гIулакхаш хургдоацаш лораяра, кхыметтел экономически лоала кIал оттаяра, хIанз укх сахьате колониальни лоала кIалхарча халкъашта доахка гIабаш дIа ца доахийташ соцадара. Цу тайппара, хьагуш да, цхьан оагIорахьара, дерригача прогрессивни адамаша хьаллоацаш бола къамаш мукъадахара болам лакхлуш хилар, вокх оагIорахьара, империалистически паччахьалкхенаш эррига средствашца из болам боахабе гIертар совдоалаш хилар.

ДукхагIа агрессивнии авантюристически дола империализма гIозараш цу хьалех кIалхардовла гIерт дIахо герз кийчдар сихдарца, социалистически мехкашта а Азеи, Африкаи, Латински Америкаи къонача суверенни паччахьалкхенашта а духьаларча агрессивни тIема кийчо ярца.

ТIехь-тIехьагIа дикагIа хьагуш да, империалисташа хьаяьча агрессе кхуврчага юкъарча ракетно-ядерни тIема ала баккха йиш йолаш сийгаш хилар.

Адамашта кхераме дола хIамаш доахка халкъашта юкъерча кхохкама шодамаш ду империализма агрессивни низаша. Ц кхохкама кульминационни пункт хилар Карибски форда районе хиннача кризисах.

## II.

## КАРИБСКИ ФОРДА РАЙОНЕРА КРИЗИС ДIАЯККХАР — МАШАРА ПОЛИТИКА ЙОККХА КОТАЛО

Новкъостий депутаташ! Массанена а дагадоагIа кхохкаденна лаьтта октябрьски денош, Карибски форда районера ихача хоамашка са эгаш адамаша ладийгIа ха. Термоядерни тIемо хIалакдергдолча дIакхача доаллар цу хана дуне.

Сено хьоаяь яр из кризис? ДегIа мишта ихар из? Фуд цунах кхетаданза даргдоацар? Цу хаттараша дIадех бокъонца, хIанз этта хьалаш дикагIа кхетаде а дIахо машар лоаттабараи чIоагIбараи лоаттабеча къовсаме шоай декхараш белгалде а машар безача низашта новкъостал дергдолаш йола анализ елга.

Цхьабакъда, из анализ е волавалалехьа са безам бар кубински революци дегIа мишта ихай а Кубайцара Советски Союза гIулакхаш дегIа мишта ихад а дIахайта.

### ДОХАРГДОАЦАШ ДА СОВЕТСКО-КУБИНСКИ ДОТТАГIАЛ

Империализмана духьаларча халкъа революце байракх ай а яь, паргIато езача кубински халкъо, ший баьччанна Фидель Кастронеи цун соратникаштеи гонахьа кхота а денна, 1959 шу тIакхоачаш ший лаьтта IоцIендир къилбаседаамерикански гIаьрахоехи цар гIончехи. Из бар бокъонца турпалера, доккхал де доагIаш бола къовсам. Кубе хинна революци къахьегамхоша къахьегамхошта яьккха революци яр. Лоаццача хана чухь чакхъяьккхар радикальни аграрни реформа, национализаци йир промышленни предприятешта, фирмашта, банкашта, чакхъяьккхар культурни революци. Социализма лардаш йохкаш йоалла демократически паччахьалкхе хиннай Куба Республиках.

Кубе революцен котало яьккхай кубинцаша шоаш, кубински халкъо ше. «Революци чукхухьаш да» аьле вай моастагIаша цIи йоаккхаш дола Советски Эскар дуккха эзараш километраш гаьна дар, Кубах оалаш мадарра, «лотаеннача острована».

Цу йоккхача котало гIадбигар паргIатони социализмаи гIулакх деза лоархIаш мел бола нах. ХIаьта шийна лоIам баьккха долча Кубай халкъа ший империалистически лоалахочун оагIонгахьара экономически, цул тIехьагIа тIема а низ тIабеначул тIехьагIа, де а доагIаш, Кубайна новкъостал де оарцагIдаьлар социалистически мехкаш, эггара хьалхагIа Советски Союз а йоалаш.

Цхьатаррарча бокъоний, суверенитета сий дара, экономически бувзамаш лоаттадара ларда цIенача доттагIлен гIулакхаш эттар Советски Союзаи Кубайнеи юкъе цун керда вахар дIадоладеннача юххьанцарча деношке а денз. Кубински халкъага, къахьегамга, классага гIолларча воай вежарашка новкъосталенкулг ца ховдадеш Iе вIаштIехьдацар вай. Советско-кубински доттагIлен гIулакхий Кубе карагIдаьнна социалистически хIамаш чIоагIдара бола лоархIам дуккхаза а белгалбаьхаб Кубински республика кулгалхоша. «Вайна хов, — яьхад новкъоста Фидель Кастрос, — Советски Союз хиннаецаре, социалистически лагерь хиннаецаре, цар деш дола новкъостал хиннадецаре, империалистически агресси йолча хана, Куба санна болча зIамигача мехка революци котъяла йиш ца хилар».

Советски халкъо цIенача дег тIара новкъостал ду вежарашха долча турпалерча Кубай халкъа.

Кубе революци хиларои керда вахар хьалдеча цо доахача толамашеи эгIазлон чоап яйтай Америка ВIашагIкхийттача Штатий империалистически гIозарашка. Ший идеяшца унзара я Куба империалисташта. Машар бе тигац цар зIаммига мара йоаца Куба американски монополисташта товча тайпара йоацаш, ший халкъа ловча тайпара ший лоIамах яха а дегIаха а лоархIаярца. ХIаьта нах мишта бах, малагIча наькъаца баха безам болаш ба яха дош — из-м хIара халкъа ший чура гIулакх ма дий!

Массане а къоабалдаь тIаийца дунен халкъашта юкъерча гIулакхий боарамаш телха а деш, ВIашагIкхийттача Штатий реакционни низаша кубински революци яьннача хьалхарча денношка а денз шоай низ кхоачар дир Кубай революционни правительство дIа а яьккха, цига шоай доал оттаде гIерташ. Цар хоададир Кубайцара дипломатически гIулакхаш, тийша болх лела а баьб, лела а бу. Кубайна экономически блокада оттайир. Санкцешца кхерам тIа а тувсаш, шоай союзникашка дохкар-эцар ца дайтарал совгIа, кхыметтел шоай вежараштa новкъостал де оарцагIдаьннача социалистически мехкашкара йоагIа продовольстви Кубе дIаяхьара кемаш ца далийта а безам болаш хьайзар ВIашагIкхийтта Штаташ. Из адамашта духьалара политика я — бIарчча халкъ моцалла кIалдита безам хилар.

Цхьабакъда, царна из а кIезига хийтар. Цар лаьрхIар, шоашта жандармски функцеш а енна, кубински революци тIема низаца тоIаергйола никъ лаца. Кхыча дешашца аьлча, цар безам бар цига контрреволюци чуяхьара шоашта бокъо яккха.

Кубай хьакъехьара США политика — эггара эхь дайна реакционни политика Кубас Американна е моллагIча кхыча мехка кхерам тIатувс аьнна, дIа а кхайкадаь, цу ларда тIа Кубайна духьала ялара шоашта къаьстта бокъо яккха гIертар — из геттара акха гIулакх да.

Шоай агрессивни гIулакхаш бакъде гIерташ, американски реакци къарлу, Карибски форда районера кризис гIоттаяьр Куба ше я яхаш, цу тIа а йоах, бехке-м цига ракеташи «ИЛ-28» яха бомбардировщикаши яхкийта Советски Союз а я.

Иштта долий из хIаьта? Бакъда, кубински правительства дехарах вай герз дихьадар цига. ХIаьта вай малагIча гIулакхашта лаьрхIа дихьар из? Алхха гуманни гIулакхашта лаьрхIа — Кубайна герз эшар тIалатара средства метта а ца эшаш, агрессораш юхатохаргболча средствана метта. МоастагIий чубахка мегаш бокъонца кхерам тIа ма латтарий Кубайна-м. Цун доазонашта касткаста пиратски тIалатараш дора. Гаване чуйийттар йоккхий топаш, диверсеш яр духьа фецара десанташ чуухийтар самолеташ тIара.

ДIадахача шера апрель бетта дуккха контрреволюционни наемникаш тIемаца чубелар Кубе. Уж чубоагIилга кийч а даь, вIаштIехьдаьккхар Америка ВIашагIкхийттача Штаташкахьара дизза гIо - новкъостал а долаш.

ДIахорча событеша хьахьекхар, Кубай садыкъара бола США империалистий безам чубахкарах хIама ца хиларо дIабаьккха ца хилар.

Керда тIалотам кийчбе болабелар. Укх шера гурахьа геттара воча даьнна хьайзар гIулакхаш; доллача хIамо хьахьокхар ший герзацарча низех пайда а эцаш Кубински Республикана тIалотам бе США кийчлуш хилар.

Ший оборона чIоагIъяра мел эшар динза ца йоалаш яр революционни Куба. Кубински халкъа карагIдаьннараш лорадеш латаш дола чIоагIа эскар хьадара цунна новкъостал даьд Советски Союзо. США-гахьара кхерам совбаларца дувзаденна, укх шера аьхки Советски правительствагара Кубински правительства дийхар кхы тIа а новкъостал делга. Барт бир массехк керда мероприяти чакхъяккхара хьакъехьа, цу даькъе юкъерча радиусах гаьна йодаш йола массехк итташ советски баллистически ракеташ Кубе дIанийсъяра хьакъехьа баьр а болаш, из герз Советски тIемахой кара хила дезаш дар.

МалагIа гIулакхаш лаьрхIа баьбар из соцам? Бакъда, е вайна а, е вай кубински доттагIашта а дага дацар Кубе йохьийташ хиннача кIеззига мара йоацача юкъерча радиусах гаьна етталуш йолча ракетех ВIашагIкхийттача Штаташта е моллагIча кхыча мехка тIалотам бара пайда эца.

Вайна дага хиннар Куба лораелга мара дацар. Массанена а бIаргадайра американски империалисташа урсаш мишта ирдора, Кубайна боккха тIалотам бара кхерам тIа мишта тувсар. Паччахьалкхенашта юкъерча гIулакхий дерригача боарамаштеи ООН-а Уставаи духьала йола из разбойникий политика лелаеча хана юстара а даьнна зем боахаш лела вIаштIехьдацар вай. Новкъостлен кулг кховдаде лаьрхIар вай Кубайга. ПаргIато езаш дола Кубай халкъ лораде торо хилар гора вайна, американски империалисташта, нагахьа санна бокъонца цар чубахка лаьрхIа болх хуле, цар кхерам тIатувсаш бола тIом цар шоай доазон йистте латташ хилар хайтар духьа, термоядерни тIема кхерам царга дикагIа кхетабайтар духьа цига ракеташ оттаярца.

Ишта бар хьалаш цIенхашта кхохкадаларо вай оагIонгахьара баккхийта гIа. Вай дог тийша дар, цу гIано агрессораш кхетам чу боалабергхилара хIаьта цар Куба цхьаь ца хилари американски империализм массанел а чIоагIагIа ца хилари кхета а даь шоай планаш хувца езаргхиларах а. ТIаккха Кубе ракеташ лоаттае езарг ца хилар ховш да.

Бакъ ма дий, нагахьа санна чубахкара а кхерам хиннабецареи ВIашагIкхийтта Штаташ Кубе чу а гIортаргьяц, из шоай союзникашка а дайтаргдац аьнна хьалхагIе а вайна тешам беннабалареи нагахьа санна ВIашагIкхийттача Штаташа шоай политикана ларде из лиийца хиннадалареи Кубе вай ракеташ оттае езарг хинна ца хилар.

ВIашагIкхийттача Штаташта тIалатар дар духьа оттаяьяр вай ракеташ, ала гIерт цхьабола нах. Из, бакъдар аьлча, кхетамца йоацаш уйла я. Цу гIулакха Кубе сенна оттаергьяр вай ракеташ, хьаштдолча моттиге дIакхоачаргйолаш гаьна яхийта а низ болаш а йола континенташта юкъера ракеташ эшшача боараме йолаш долча вай воай территорера хIама тоха торо йолаши хиннеи хилча.

Вайна вIалла хьашт а дац наьха територе тIема базаш йохкилга. Ховш да, доазол дехьа мел хинна воай базаш вай дIаяьхалга. КIезиг-дукха а тIема гIулакх довзаш болча наха хов, континенташта юкъереи глобальнии ракеташ йолча замалахь Куба, из гаьнара зIаммига мара йоаца, цхьаццайолча моттигашкара 50 километр мара шера йоаца остров, Советски Союза оборона гIулакха стратегически лоархIам боацаш йолга. Вай Кубе оттаяь ракеташ США-на тIалотам бар духьа а ца оттаеш, духхьал Кубински Республикана оборона яр духьа оттаяьяр. Куба санна болча селлара зIамигача мехка могаргдац, ховш мадарра, США санна болча боккхача мехка духьала тIом булургбола низаш вIашагIтоха.

«Кхетамах цхьаккха хIама чухьа доацачо» мара яхаргдац американски континента — США-на е Латински Америка мехкашка чугIортара йола плацдарм хиларах Куба езаеннай Советски Союза. Нагахьа санна США-на духьала тIом болабе вай безам хиннабаларе, вай раьза хургдацар къовса, тIом болабе мара ца безаш кийч а яь лаьтта ракеташ вIашагIъяха, вай болх болабайтаргбар царга. Цхьабакъда, вай из даьдац, хIана аьлча из тайпа гIулакх вайна дагадацар.

Цу тайппара, Кубах ВIашагIкхийттача Штаташта духьала тIом бара йола база еш латтар яхаш ду къамаьлаш шоашкара хьадага лаьца деш да. Цу къамаьлаша лерхIар да Кубайна духьаларча агрессе планаш къайлаяхьа гIертилга. Вай тешаме да машаре дахара ленински принципашта, хIаьта паччахьалкхенашта юкъера къовсаме дола дешаш машара наькъаца, переговорий наькъаца къестаде дезаш а лерхI вай.

### МИШТА ДЕГIАИХАР КУБАЙНА ГОНАХЬАРА СОБЫТЕШ

Карибски форда районе событеш дегIаахаро бакъдир, цу тайпарча агрессе кхерам гуччахьа болаш хинна хилар. Октябра бетта ткъоалагIча деношка Кубана юххе, США къулбехьен оагIонгахьара тIагулъяла йолаелар тIема-форда флота, ВВС, парашютни доакъой, форда гIашлой йоккхий соединенеш. США правительства чIоагIале тIаяхийтар кубински территоререча ший Гуантанамо яхача тIема базе. Карибски форда тIа йоккхий тIема маневраш еш хилар дIакхайкадир. Уж «маневраш» еча хана план яр Вьекес яхача острове десант йоссае. 22 октябре Кеннеде правительства дIакхайкадир Кубайна гонахьа карантин оттаеш хилар. Белгалдаккха деза, «карантин» яха дош укхаза — фигови листок мара ца хилар. Мадарра аьлча, йийцар яр блокада, маьршача форда тIара пиратство.

Сихача темпаца дегIаухар событеш. Американски командоване бокъонца тIема кийчдаь дIаоттадир Европе латта эскараш а юкъе долаш дола ший дерригa герзацара низаш, средиземни форда тIа латта ялхлагIа флот, Тайвана районе лела ворхIлагIа флот. Алхха Кубах лата къоастаяь яр бIаь эзар гаргга салте юкъе вола массехк парашютно-десантни, гIашлой, бронетанкови дивизи. Цул совгIа, Кубай доазонна юхе тIа эзар 85 эзар моряк тIавола 183 кема. Кубе Iодоссаш дола эскар лорадеш хила езаш яр массехк эзар тIема самолет. Денна а бийсанна а феца яр атомнии водороднии бомбаш а тIайолаш йола США стратегически авиаце эррига самолетех 20 процент гаргга яраш. ТIахьийхабар резервисташ.

Бокъонца тIема кийч а даь дIаоттадаьдар НАТО-га гIоллaрча США союзникий Европера эскараш а. ВIашагIа а теха хьаяьяр США-и латиноамерикански мехкийи цхьа командовани, хIаьта цу мехкех цхьадолчар шоай тIема кемаш дахийтадар Кубайна оттаяьча блокадана юкъе дакъа лаца. США правительства уж агрессивни гIулакхаш хьовзадар бахьан долаш термоядерни тIема кхерам тIабессар дуненна.

Иштта чIоаггIа тIема кийчо еш латтача хьалашка воай оагIонгахьара де доаггIаш дола гIулакх ца дича даланзар вай. Советски правительства СССР оборона министра тIадиллар Советски Союза дерригa Эскар а эггара хьалхагIа континенташта юкъерчеи стратегически тIема лаьрхIа дола советски ракетни эскараш, мехка зенитно-ракетни оборона, ПВО истребительни авиаци, ТIема-Форда Низаш а бокъонца тIема кийча хургдолаш дIаоттаделга. Атомни яр а йолаш йолча хи кIал гIолла лелача вай флото шийна белгалъяь йола позицеш лийцар. Къаьстта йоккха тIема кийчо елга дIахьийра лаьттанцарча эскарашка, Советски Эскарера мукъа ца боалийташ соцабир стратегически тIема лаьрхIача ракетни эскарашкара, фецарча тIема духьаларча оборона эскарашкара, хи кIал гIолла лелача флотера ха яьккха баьнна тIемахой. Варшавски пактацарча мехкий герзацара низаш а цу тайппара бокъонца тIема кийчдаь дар.

Цу хьалашка, нагахьа санна цо е вокх оагIоно сатеха хиннадецаре, дегIабоагIаш латта тIом юхатохара де мел дезар даь хиннадецаре, кхы меттаоттадулургдоаца зуламаш а деш эккхаргдар дуне.

ХIанз, Карибски форда районе хьайнача событеша гIоттабаь кхохкам дIабаьккхача хана, дов тоадеча тIеххьарча стаде вай кхаьчача хана Лакхехьарча Совета депутаташка дIаала безам ба са, гIатташ боагIа цIера ала боабара Советски правительства даьр фуд.

23 октябре, ВIашагIкхийттача Штаташа Кубайна блокада ма оттайингехьа а, Советски правительства, оборона гIулакха де дезараш дарца цхьана, заявлени йир США правительства, машара кхелашта хьалхара шийна боккха бехктокхам тIаэцаш хилари цо цIерца кхетаме доаца ловзар деш хилари хаьдда дIа а хойташ. Вай гучахьа дIааьлар США президен-

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа.)

# НОВКЪОСТА Н. С. ХРУЩЕВА ДОКЛАД

(ДIахододар. Доалалур 1-ча оагIо тIа.)

тага, маьршача форда тIа американски кемаша леладеча пиратски гIулакхашца вай машар хург ца хилар а цу гIулакха де доаггIар дергхилар а.

Цхьан ханна Советски правительства деррига халкъаш тIахьийхар агрессорашта никъ бехкара. Цу ханна дикка оарцагIъяьлар из ВIашагIкхийттача Къамий Организаце. Кубински кризис дIаяккхара хьакъехьара Советски правительства машара инициатива йизза хьаллаьцар социалистически мехкаша а кхыча мехкий дукхагIдолча халкъаша — ООН членаша а. Дов тоадара чIоагIа къахьийгар ООН генеральни секретара У Тана.

Цхьабакъда, атмосфера дIахо а кхохкаеш яр Америка ВIашагIкхийттача Штатий правительство. ДегIаухаш латта событеш Кубайна тIалатар дергдолча тайпара тIехьара тIатеттар США милитаристски низаша. Из тIалатар укх гарггарча шин-кхаь дийнахьа хургдолаш да аьнна, 27 октябре IуЙрийна хоам кхаьчар вайга кубински новкъосташкара а кхыча моттигашкара а. Геттара йоккха сагото тIакхаьча хиларах бола хоам лаьрхIар вай хьакхаьча телеграммаш. Корта болаш а яр из сагото.

Сихха гIулакхаш чакхдаха дезаш дар Кубайх ца латийтара а машар лоаттабара а. США президентага послани яхьийтар, шинна а оагIонна мегаргйолаш йола решени цунна дIа а йовзийташ. Цу хана тIехьа дацар дов доладенна хинна тIема инза доаде. Из послани дIайохьийтача хана вай лерхIар президента ше яйтача посланешка сагото гойташ а тIаэтта гIулакхаш дIадоахаргдола наькъаш лаха безам болаш а хилар. Вай аьлар, нагахьа санна Кубе чугIортаргьяц аьнна США-с дош а лойя, хIьата иштта Кубайна духьала шийца барта йолча вокх пачхьалкхений агресси цар юха а сецайойя, тIаккха Советски Союз кийча хургья США-с «латара» герз яхаш дар Кубера арадаккха.

Жоп дайтача хана США президента ший оагIорахьара заявлени йир, нагахьа санна Советски правительство из герз Кубера дIадаккха раьза яле, американски правительства дIайоаккхаргья карантин, вешта аьлча, блокада, хIьата ВIашагIкхийтта Штаташ шоаш а иштта малхбузен полушарера кхыдола мехкаш а Кубе чугIортаргдоацаш дош а лургда, аьнна. Президента бокъонца хоадамболлаш аьлар, — из дерригача дуненна ховш а да, — США-с Кубайна тIалатар а дергдац из дергдоацаш иштта ший союзникаш а сувцабергба.

ХIьата Кубе вай дахьийта герз а ма дахьийтадарий цунна тIалатар ца хилийтар духьа! Цудухьа Советски правительства бакъдир Кубера баллистически ракеташ араяха ше раьза хилар.

Лоацца аьлча, иштта хилар хьакъала котало йоалаш, машара гIулакха толам боалаш йола, шинна оагIонна мегаш йола решени. Кубински дош машара переговорий наькъа тIа даьлар, хIьата Америка ВIашагIкхийттача Штатий хьакъехьа аьлча, из, инаралий карара дипломатий кара дIаделар.

29 октябре Нью-Йорке У Тан юкъе а волаш дIайолаелар СССР, США, Кубай викалашта юкъера переговораш. Кубай правительстваца дагавалар духьа Гане вахар СССР Министрий Совета председатела хьалхара заместитель новкъост Микоян.

Цу ханна шоаш тIаийца декхараш кхоачашде дIайолаелар шаккхе оагIув. Советски Союзо Кубера араяьхар США-с тIалатара герз яьха еррига ракеташ. Иштта араяьлар ракетни установкашка хьожаш хинна советски персонал а. ВIашагIкхийттача Штаташта торо елар Кубе хинна еррига баллистически ракеташ бокъонца цигара дIаяьха хиларах тешара, хIьата из бакъдаьд США официальни наха яьча заявленешка а.

Цунца цхьана, Карибски форда тIара кризис сихагIа дIаяккхар духьа вай раьза хилар бутт ха ялалехьа Кубера «ИЛ-28» яха советски самолеташ араяха, бомбардировщикаш лоархIаш хилча, уж къаеннаяле а. 7-гIа декабрь тIакхачалехьа уж самолеташ Кубера араяьхай. Уж Кубе яхийтаяр алхха зенитни средствай новкъосталца форда йистерча обороне дакъа лоацаргдолаш, гIетта лела ший тайпарча артиллерена метта пайда эцилга лаьрхIа.

Ший оагIонгахьара, США правительства 21 ноябре дIаяьккхар Кубайна оттаяь хинна тIема-форда блокада, хIьата ший тIема кемаш цу районера дIа а дигар. Американски командоване Флорида районера дIадаьхар Кубайна атака яра цига тIагулдаь хинна эскараши авиации, демобилизаци яьй тIахьийха хиннача резервисташта а. Цу тайппара Гуантанамо яхача базера арадаьхад кризис йолча хана цига совнагIа дIатIадига хинна эскараш. Цу цхьан ханна президента цIаькха а бакъдир Кубе чугIортаргдац аьнна США-с денна дош.

Цун лоархIам а баь, вай а цу тайппара соцадир Кубайна гонахьара кризис йикъъяларца дувзаденна оттаде дийза тIема гIулакхаш. Кубински Республика ший оагIорахьара йолаелар ший даьхе лораяр духьа тIахьийха хиннача наха демобилизаци е, хIьата уж машаре къахьега, шоай дезал болча юха цIаберзаш а ба.

ХIанз Карибски форда районе этта кхерамера кризис дIаяккхара аьттув бола гIулакхаш вIаштIехьдаьхад. ХIанз переговораш чакхъяханза, Советски Союза правительстванеи США правительстванеи юкъе посланеш дIа-юха яхьийтар бахьан долаш хинна барт дIаязбанза, ВIашагIкхийттача Къамий Организаце авторитетаца из барт чIоагIбанза баргбац.

**Советски правительство тийша я Карибски форда районе этта кризис цIенъяь дIаяккхара мело елга машара хьаштех ца хиларах, хIьата Америка ВIашагIкхийттача Штатий правительства из кхетадеш хиларах тешаш а да вай.**

## ЦХЬАЙОЛА УРОКАШИ ВЫВОДАШИ

Лакхехьа дийцачох гуш я метта да доладеннача Кубайна гонахьарча хьала цхьайола итогаш.

Цкъа-дале, вIаштIехьдаьлар денгара денга Кубай Республике чугIорта мегаш хинна, хIьата, долче, тIом хила мегаш хинна а кхерам дIабаккха. ДIаяккха вIаштIехьдаьлар, дерригача дунен тIа термоядерни тIом хилара кхерам тIатувсаш хинна кризис.

ШозлагIа-дале, Америка ВIашагIкхийттача Штаташа дерригача дуненна хьалхашка наха гучча шоашта декхар тIаийцад Кубай Республикана тIалатар ца де а из дергдоацаш шоай союзникаш соцабе а.

КхозлагIа-дале, Куба бахьан долаш дунен термоядерни тIом болабе дага хиннача, эггара хьаьрагIа болча империалисташта из де маганзар. Советски Союзо, машареи социализмаи низаша дIахьекхар тIема гадоахаш бараштa машар дIатIаэцийта йиш йолаш шоаш хилар.

МалагIа оагIув яьлар кот, хьана яьккхар совле? Укхаза ала йиш я котало хьакъало яьккхар, совле халкъий машареи кхерамзлени гIулакхо яьккхар. Кхетамца хилар оагIонаш, цар кхетадир, нагахьа санна кхераме дегIаухаш йола событеш дIаяхара новкъостал дергдола гIулакхаш кхоачаш ца даьчул тIехьагIа, кхоалагIа дунен тIом гIатта мегаш хилар. ВIаши духьале ца яр а компромисс хилара бахьан долаш кхерамера кхохкам дIабаккха, гIулакхаш лер тIа даха йиш хилийта бола барт вIаштIехьбаьлар.

Шинна а оагIоно янзар духьале. Вай баллистически ракеташ а цIаера, «ИЛ-28» яха самолеташ цIая раьза а хилар. Цо американцашта тоамбар ду. Цхьабакъда, тоамбар хиннад Кубайна а. Советски Союза а: Кубайна американски тIалатар хургдоацаш дIадаьккхад, тIема-форда блокада дIаяьккхай, Карибски форда районера гIулакхаш меттаоттадеш латт. халкъа Куба йолаш а, чIоагIлуш а, ший революционни правительства, кхерам фуб ца ховш волча ший баьчча Фидель Кастрой кулгалца дегIаухаш а я.

Цхьабараша йоах, ВIашагIкхийттача Штаташа вайга цхьадолча хIамашта ка ялийтай. Нагахьа санна ишта бустам боаккхаш хилча, цу наха ала дезар, ВIашагIкхийтта Штаташ а хилар цу тайппара каяла езаш. Пачхьалкхенашта юкъера къовсаме дешаш тIом боацаш, машара наькъаца къестадар — из да из машаре дахара политика кхоачашъеш хилар а.

Нагахьа санна цу тайпарча ларда тIа воай гIулакхаш леладе аьнна вай барт баь хиннабаларе, нагахьа санна Кубайцара США гIулакхаш ООН Устава ларда тIа лаьтта хиннадаларе, тIаккха воай ракеташ Кубе дIа а йихьа, цига дIа ца оттайича ца доалаш цхьаккха хIама хургдацар вай.

Вай раьза да Карибски форда районера событеш ишта чакхъяларах, раьза да, шеко а йоацаш, машаре дахара позицеш тIа латта кхы мел дола халкъаш а. Царга торо кхаьчай машара хьалашка даха а къахьега а.

ХIьата хIанз цхьан минута теркалдергда вай, фу хила мегар, нагахьа санна Iовдала политикаш санна а хинна, дIахьа дувцар тIаэца ца а тугаш вай Iийнадаларе. Из тара хургдар, фаьлгаца дувццача тайпара кIоаргача ор тIа гIолла тиллача зIамигача тIаь тIа вIашагIкхийтта ши газа, ковраш вIашка а гIортадаь, цхьанне шоллагIчоа никъ бита ца тугаш хиннача. Ховш мадарра, уж шаккхе а ор чу чуежай. Наха ишта дича кхетамца хургдий?

США доал деча гIозарашта юкъе ба «эгIабаьб» аьле нийса цIи йоаккхаш бола политикаш. «ЭгIабаьраш» хьалхагIа а гIийртаб, хIанз а гIерт Советски Союзаи социалистически лагера мехкаштеи духьала сихагIа тIом хьоабайта. Кхетадеш деций, нагахьа санна компромисс йоацаш йола позици вай лаьца хиннаяларе, цунах Кубайна хIама тохари дунен тIом хьоабари духьа хьалах пайда эцара «эгIабаьрий» лагера новкъостал делга мара кхы хIама хург ца хилар.

Нийсхон духьа белгалдаккха доагIа, хьал хьакъалца кхетадеш а, хIьата, дунен халкъашта юкъерча аренерча низий соотношенега хьежача, болабаь тIом США аьттув болаш хург ца хилари шоаш лийрхIар цар кхоачашхург ца хилари дика кхетадеш а бола нах ВIашагIкхийттача Штатий доал деча гIозарашта юкъе а болаш хилар.

Новкъостий депутаташ! Къаьстта ала безам ба са Карибски форда районе машар лоаттабара гIулакха юкъе Турпалерча Кубай Республика, денал долча цун халкъо, вай воккха доттагIа Фидель Кастро керте латтача сий долча цун кулгалхоша мел доккха дакъа лаьцар. Новкъостий депутаташ, пурам да сона шоай цIерах а, дерригача советски халкъа цIерах а вай кубински доттагIий даькъала бувца. Революционни Кубас чакхъяьккхар лоархIамера а хала а экзамен, сийленца духьала эттар из ший паргIатои лоIами бахьан долаш лоаттабеча къовсаме! ЧIоагIъенна а денал совдаьнна а йолаш араяьлар Куба цу кердача испытанена юкъера.

Кхерам тIабессача хьалашка шоай мехка суверенитет лораяра, социализмана карагIдаьннараш карара ца далийтара шоаш чIоагIа а денал долаш а хилар хьахьекхар кубински кулгалхоша. Интервенташца лоаттабеча къовсаме ший са Iодилла кийча долаш, ший Даьхе лорае гIеттар деррига кубински халкъ. Советски наха доккхал ду цун деналах. Кубински правительства законах оттаде доагIаш оттадир Карибски форда тIара кризис моллагIча тайпара а къоастаелга йIаьххача хана хила дезаш а Кубински республика агрессех лораеши ший керда вахар машара хьалашка хьалделга кубински халкъа Iалашдеши бола тешам юкъе болаш а хила дезарах дола дош. Цунна хетаяь я йовзаш йола 28 октябре Кубай премьер-министра Фидель Кастрос хьалхашка оттаяь а вай йизза хьаллоацаш а йола пхи пункт.

Уж пхи пункт — хIара суверенни йолча пачхьалкхен элементарни бокъонашта жоп луш а Кубай машари кхерамзлеи хилийтара хьакъехьа еча йоакхоно хьалхадаьха а, ВIашагIкхийттача Къамий Организаце Устава жоп луш дола нийсхонца дIадехараш да.

Революционни Кубай безам ба ший лоIаме яха а дегIааха а, ший халкъа хьашташка хьежжа дола политически социальни вахар хьалде. Из — Кубай бокъо, хIьата кхетадеш да, машар безаш мел йола пачхьалкхенаш, машар безаш мел дола халкъаш Кубайгахьа хургхилар.

ВIашагIкхийттача Штаташцара къовсам тIехь мел дола дешаш машара наькъаца, переговорий наькъаца къоастаде безам болаш шоаш хилар дуккхаза а белгалдаьхад революционни Кубай кулгалхоша.

Кубайнеи США-неи юкъера гIулакхаш хIанзалца метта ца доаладеш лоаттадара бехке малав? Жоп кхетадеш да: алхха шоай лоалахочунца переговорий истола гонахьа Iоховша ца тугаш дола Америка ВIашагIкхийттача Штатий доал ду гIозараш. Мелла аьлча а хьакъал котдаргхиларах тешаш да вай. Гайна е ганза Кубайцара гIулакхаш меттадоаладе дезаргда США.

Вай тешшаме дIаях, Советски Союз революционни Кубайца хинна а йолаш а хилар. Вай дIахо а новкъостал дергда кубински халкъа сийрда кхоане хьалъяра. Кризис дIаяккхара торо лу цунна машарерча къахьегама юха а тIадерза. Цхьабакъда, фийле йоа ца еш хила деза машара низаш.

Америка ВIашагIкхийттача Штаташа Кубай хьакъехьа шоаш тIаийца декхараш тешшеме кхоачашдергхиларах дог тийша я Советски правительство. Уж декхараш кхоачаш ца дар цу района кхераме хинна Iергдацар, хIана аьлча цо керда доккха дов ца хьоадича Iергдацар, керда кхерам тIатоссаргбар дуненна. Цул совгIа, цо боабергбар цу тайпарча декхарех бола моллагIа а тешам, хIьата цо дIайоаккхаргьяр Кубайна гонахьара кризис къоастаяра дика новкъостал даь йола, гIулакхаш машарца меттаоттадара метод дIахо юкъейоалаяра торо.

Воай оагIонгахьара вай тешшаме чакхбоаккхаргба США президентаца посланеш дIаюха яхьийтарах вIаштIехьбаьна барт. Вай тIаийца декхараш вокх оагIоно из барт кхоачаш мел беча хана мара кхоачашдергдоацаш долга къаьгга дIахайта безам бар вай. Нагахьа санна тIаийца декхараш вокх оагIоно кхоачашдеш ца хуле, тIаотташ латтача хьало вайгара дIадехаш дола гIулакхаш чакх ца даьхача даргдац вай.

**Массане а къаьгга кхетадеш хила деза, хало тIакхаьчача хана вай мехко революционни Куба цIаккха а тесса ютарг ца хилар. Советски Союзо кхоачашдергда революционни Кубайна новкъостал дергда аьнна ше денна дош. Новкъостал доацаш юсаргьяц революционни Куба.**

ДегIабоагIаш латтача Советски Союза, социалистически мехкий низа хам ца бича баргбац империалисташ вай ханахьа. Нагахьа санна моастагIчо тIом болабойя, цунна хIама юха тоха торо луш континенташта юкъера низ бола ракеташ я вай эшшача боараме.

Советски Союза духьал яха «Поларис» яха ракеташ тIайола хи кIал гIолла лела лодкаши кхыйола, цар маяххара, «сюрпризаши» я шоай яхаш доккхал деш болча милитаристаша дага кхаба дезар, вай а коастах даь ца хилар.

Сен духьа дувц аз континенташта юкъера ракеташи хи кIал гIолла лела атомни лодкаши санна йолча дукха безаме йоацача хIамаша дер? Дувц, цхьаболча США-и царца союз йолча мехкийи деятелаша еча бехктокхаме йоацача заявленеша из ца дийцача вай ца дутандаь.

Кубайна гонахьара событеш сихъеннача, феца лотаеннача хIаман хьадж ийккхача хана, Малхбузехьа кIезига бацар къовсам тIа дола дешаш, тIом ца хилийтар духьа, кхетамца къоастадергдола гIулакх лаха деза яхаш хинна деятелаш. ХIьата хIанз, оалаш мадарра, кхерам дIабаьнначул тIехьагIа цу нахах цхьабараш дувца болабеннаб, къовсам тIа дола дешаш цхьан оагIонга ка ялийтара чотах къестаде деза яхаш. Из кхетамца йоацаш а кхераме а политика я.

Вай тамаш яц, «чIоагIа политика» кхайкаерий вIаштIехьъяланза йолча хора илли хьалха оалача керттерчун метта латтараш Аденауэри царна тара бараши хиларах.

Дуккха шераш да тIемага даргдола довнаш гIеттаду бIеха гIулакх малхбузенгермански реваншисташа леладу а кризис йолаеннача моттиге йоага материал а ийца кхача гIерташ массаза а сихбеле хула а. ТIема ала лотабар духьа цIер тIа даьтта дотта сиха ба уж. Нийсхал йоаккхилга да Аденауэра дага доаллар, цудухьа дунен халкъашта юкъера событеш цхьан маIане лоархI цо: Советски Союзаи социалистически лагера мехкаштеи духьал ца лаьттача даргдац аьнна, бахьан а даьккха, бундесвера мамогга дукхагIа герз Iалашделга, фуннагIа даь а Советски Союзи ВIашагIкхийтта Штаташи вIашкакхохкилга.

Цхьабакъда, мелла аьлча а, господинага «шийлача тIема» канцлерга ала дог доагIа Кубера вайга ракеташ араяхийтайол яхаш йолча Малхбузен «чIоагIалах» хозахета гIадваха из хинна хилар. Аз дош лу хьона, господин канцлер, тхоай шовзткъа ракета Кубе оттае аьнна решени тIаэцача хана, нагахьа санна оаш Европе агресси хьоайой а аьнна, оаха, дий, хьона, шун «паек» а меттахьа ца йоаккхаш йита хиларах. ХIьата хIанз, шоана болча «тоама» Кубера тха ракеташ юхакхаьчача хана, оаха уж а дIатIатехай малхбузехьара тха доазонаш лорадеш йолча оборонительни средствашта.

Сенна гIадваха ва хьо, господин Аденауэр? Эггара аттагIа йола арифметика правила хьона йицъеннача тара да: вIашкатохача таьрахьий моттигаш хийцаяр аьнна хьакхоачар — укхаза жоп луш хIама тохара бола советски низ — хувцалац.

Ала доагIаш да, хIанз, дунен тIа сатийнагIа йолча хана. «чIоагIала» политикана тIехьа болх бе, Аденауэрал совгIа, цхьабола кхы деятелаш а болабенна хилар. Иштта английски кхыча мехкашцарча гIулакхий министра г-на Хьюма а укх деношка аьлар, «кхетам чу воалавеш дола Кубайцара истори чакхдаьннaчул тIехьагIа, эрсаша, хетаргахьа, дунен халкъашта юкъерча общественча шоай лоархIама юха а хьисап дергхилара тешал деш цхьайола белгалонаш я», вешта аьлча доллача хIаманна НАТО блока каяла болалургба. Цо йоахар, Советски Союзо бокъонца цу тайпара «лархIа» еза Кубай урокаш.

Британски кхыча мехкашцарча гIулакхий министра ха дезар, Советски Союзо дунен халкъашта юкъерча событей массаза а бе боаггIача тайпара лоархIам белга. ХIьата Советски Союза хьакъехьа «чIоагIа политика» хьехаш бараша лоархIам бе боагIар, нагахьа санна из тайпа кризис цIаькха хулеи нагахьа санна кхераме дегIауха событеш хIанз юхасоцае вIаштIехьа ца доалеи тIаккха Великобритани ший союзникашца цхьана хIалаквергволаш хьувзаш латтача хина юкъе хьорг хилар а цу хана фуннагIа а хIама де тIехьа хургхилар а.

«ЧIоагIалга» деш дола тIема хьакъехьара тIахьехамаш цIаькха а аралелха доладеннад ВIашагIкхийттача Штаташка а. Фу ала мегаргда цу тайпарча хургдар фуд ца ховш сонта бувларех? Цхьан чарахьий дувцарцарча дIаьха лергаш долча турпала тара лест уж.

ЖIалеш тIехьа а даьха, водаш хиннав чарахь, жIалеш пхьагал лаца тIехьадаьннад. Удаш кIалхаръювлаш дукха ха яьккхай пхьагало, хIьата а жIалеш цунна тIакхийна далла доахкаш хиннад. Цу ханна цкъаьннахьа цхьа къорг бIаргаяйнай цунна, цу чу дIачуиккхай из... тIаккха, айяхь, унзара сурт дайнад цунна бIарга, — цогала къорга чу нийсъенна хиннай пхьагал, цу чу цогала кIоригаш хиннай. Кхераеннача пхьагало гIийло, хьоастаенна хаьттад:

— Цогилгаш, мичай шун нана?

— Тха нана тхона яа котимг я яхай, — аьнна жоп деннад цогала кIоригаша.

ТIаккха майраяьннача пхьагало гIожача оазаца аьннад: ма хала хет сона из, укхаза из хиннаяларе аз хойтаргдар цунна...

Иштта дувц хIанз Малхбузен цхьаболча политикаша а: ма хала хет тхона из, вешта даларе оаха хайтаргдар Советски Союза. Мегаьд, хIьата, хьажал шо, господаш, хайтал оаш.

МоллагIча цхьан хьакъалах тувлавеннача хьоабе а тарлу тIом. Цхьабакъда, нагахьа санна цо из хьоабойя, тIаккха кхыметтел хьакъал долча эзарнена а хала хургда из юхасоцабе. Из историе тIара а ховш да.

Кубе керда чугIортар хила тарлой? Тарлу, хьакъалах тувлабеннача милитаристий гIулакхашта хьалхара тешам бала мегаргбац, цхьабакъда, биззача тешамца ала йиш я, тIом хьоабе дагадехача хьакъалах тувлабенна мел барий гIулакхаш, дуне пхо йоацача тIема юкъе дихьача гитлерий, муссолиней, кхыболча варварий дараш санна, сий дайна хадаргда, аьнна.

ХIьата а законах доагIаш хаттар отт: Кубайца тоассаденнача гIулакха кхетамерча компромисса новкъосталца тIом ца хьойташ соцабе вIаштIехьа ма даьларий вай, — хIьата дуне бокъонца цу тIема йистте латтар, — цхьабакъда, торо хургйий-хьогI, нагахьа санна империалисташа цIаькха а шод бойяхь, кхы хIама ца дойя, из мелбе а? Цунна хьалхара доал отта йиш яц.

Боккъала а, цхьан минута воашта сурт духьал оттадергда вай: хIанз шод озабеннарг лоархIаргба вай Европе, ард вай, машарера германски договор дара хьакъехьарча деша гоннахьа. ТIаккха хулийтард вай, американски милитаристашеи уж хьалхьебеча Аденауэр санна болча критикашеи яхаргда, «чIоагIало» Малхбузенна пайдаш кхухь, хIьата цудухьа кхы а чIоагIагIа йола позици лаца а еза.

Цу тайппара господашка ала йиш я — оаш низ тIабенабар аьнна оаха Советски Союзера ракеташ арайоахаргйолаш дош лургда е тхо бомбаш чуеттар кхерааргда аьнна-м хетац шоана? Духхьал дIаарга аз, господаш, нагахьа санна цу лоархIамашца оаш шоай политика лелайойя, тIаккха чIоаггIа гIалат даргда шо!

Цу тайпарча наькъашца ден повестка тIара юхадоахаргдац оаш кхоачашде ха хьатIакхаьча дола дунен халкъашта юкъера дешаш, цу даькъе германски гIулакх машарца къоастадара хьакъехьара дош а. Уж кхоачашде дезаш да, хIьата шо-м, гучох, уж дешаш а царца цхьана тхо а лаьттах дохка ма гIертий. Нагахьа санна тхоай ракетни герз а тIехьа тхо лаьттах дохкара иштта йоккха бел я аьнна хеташ цхьабараш бале, тIаккха оаха а ала йиш я, кхы цул йоккхагIа еце, зIамагIа йоацаш, иззамо бел я Советски Союзеи кхыча социалистически мехкийи кара а, аьнна.

Нагахьа санна из тайпа никъ — къовсам тIа дола дешаш низа позицера къестадара никъ лаьцача, тIаккха цо, белгала хIалакверш бола дунен тIом гIоттабе мегар. Из да Малхбузен пачхьалкхений деятелаша кхетаде дезар а.

## ДОГМАТИЗМАНА ДУХЬАЛ МАРКСИСТСКО-ЛЕНИНСКИ ХЬЕХАМ ТВОРЧЕСКИ ЮКЪЕБОАЛАБАРА ТIЕХЬА

Новкъостий депутаташ! Ала дезаш да Карибски форда районера конфликт машаре къоастаеча хана раьза йоаца гIаре оазаш вокх саьнгара а, цар гIулакхаш марксизмаца-ленинизмаца дувзаденна цхьаккха а хIама доацаш дале а, шоаех кхыметтел марксисташ-ленинцаш оалаш болча наьха оагIонгахьара а ювлаш хилар. Аз бувцараш ба, къаьстта аьлча, албански кулгалхой Советски Союза адресах йола цар критика боккъалдар аьлча Малхбузен эггара реакционнегIа долча, тIом бара тIехьа латтача гIозарашкара хьайоагIача критикаца ювзалуш яр.

ХIанз албански хьалхле лелаераша къаьстта массарел чIоагIагIа цIогIа хIана хьекх? Цу хьакъехьара вахара чухь хинна цхьа хIама дувца безам бар са.

Бера хаи кхе лета хаи шахташка яьккхай аз. Нагахьа санна Горьке халкъий университеташ яьхаяле, тIаккха аз дийшад шахтерски «университете». Из а яр болх беча сага йола ший тайпара кэмбридж, Россерча дакъа дайнача наьха «университет». Са да цига кхаьча хиннав, со а хиннав цу «университете» бера ханеи кхелетача ханеи.

ДагадоагIа сона шахтерий поселкашка бIеха мотт безаш хиннача наха леладаь укх тайпара гIулакхаш: низткъа дош ала мара Iомаваланза вола, цу дешай маIан ца довза кIаьнк а лехе, цунна эггара бIехагIа дола дешаш а Iомадийя тIаккха оалар: «Волле корага вахе, уж дешаш ала нахага». ХIьата цкъаза кхы вогIа дар а дора: «Волле хьай наьнага иштта ала,—оалар цу морча кIаьнкага—кхы а уж дешаш а Iомадийя. Из Iа дой кхо кепиг да хьона, хIьата цул тIехьагIа шей а лургда хьона». Из тайпа бер кораштa кIал лелар, нанна гонахьа хьувзар из, бIеха мотт а бувцаш, хIьата бIеха мотт безараштa из ший тайпара дола театр дар.

Цу морча кхетам боацача берий гIулакхаш да албански кулгалхоша леладераш а. Цхьанне Iомабаьб уж бIеха мотт бувца, хIьата уж лел кораштa кIал да, Советски Союза Коммунистически парте адресах хулигански бIеха мотт а бувцаш. ХIьата из-м цар нана ма йий! Яппараш ерг шоашта дилла кхо кепиг дIа а ийду цар. Цар яппараш чIоагIагIа а ирчагIа а йича царна шей тIатох, хоаста а бу.

Шоаш марксисташ-ленинцаш ба яхача цу наха фу дезал теш? ХIана гIерт-теш уж Аденауэра дер де, вешта аьлча конфликташ е дунен халкъашта юкъера хьал ирде хIана гIерт уж? Нийса аьнна да: аьрдехьа воде аьттехьа кхоачаргва хьо. Нагахьа санна хIамашка объективно хьожем, кризис Кубайна гонахьа йолча хана цар леладаь гIулакхаш дар духхьал конфликт хьеераша леладер, уж гIертар Советски Союзи ВIашагIкхийтта Штаташи вIашкакхохка. ХIьата фу яхилга да уж йоккха дунен ши пачхьалкхе вIашагIкхохкар? Из да дунен термоядерни тIом хьоабар.

Из тайпа тIом хилча цар шоаш фу дергдар-теш? Цу юкъе дакъа лоацаш хила цар безам хургбар аьнна хетац-сона. Хетаргахьа, Iадда Iелга толашагIа лоархIаргдар цар. ТIаккха хаттар отт, фу деза царна, Советски Союза, Куба, кхыча социалистически мехкий халкъий цIий Iодахар дийзад-теш царна, аьнна.

Нагахьа санна цар яхачунга диллача албански кулгалхошта гучча хьа новкъа да Кубайна гонахьара кризис дIаяккхар. ДIадоладаьр кхоачаш а ца деш тIехьашка валар да йоах цар цох, хIьата цхьаболчар дувц кхыметтел Советски Союзо капитализманна хьалхашка капитуляци йича санна.

Хаттар доагIа: сенна тIехьашка даьннад вай? Социалистически Куба йолаш я. Малхбузен полушаре марксистско-ленински идейй маяк а йолаш юсаш я Куба. Цун революционни хьокхама низ лакхлургба. Шоай мехка цIерах США правительствас декхар тIаийцад Кубах ца лата аьнна, термоядерни кхерам дIабаьккхаб. Дий из вай тIехьашка далар?

Конфликт машаре къоастаяра критикаша йоах Америка ВIашагIкхийттача Штаташа аьннача дешах теша мегаргвац, яь договораш йохаяь масалаш кIезига довзац исторена. Бакъда, исторена довз цу тайпара масалаш. Цхьабакъда, нагахьа санна духхьал цу тIара хьадахка дезаш дале, тIаккха хIанз наьха шоайла вIаши хIалак бар мара кхыйола перспективаца ца хилар бакъде деза-кх. Из уйла хилар — из да дезе а ца дезе а милитаризма новкъа валар, къовсаме дола дешаш къоастадара цаI мара йоаца метод — тIом ба яхилга да.

ХIьата дунен халкъашта юкъера къовсама дешаш духхьал тIема наькъаца мара, переговорий наькъаца къоастаде йиш йоацаш да? Дац, пачхьалкхенашта юкъера къовсаме латта дешаш тIема наькъаца къоастадарах бола хьехам — из да халкъашта балеи Iазапи мара кхы дар дахьаргдоаца тувлавалар. Цун Марксеи Ленинеи хьехамца доагIаш цхьаккха хIама дац. Из дунен халкъашта юкъерча договорийи соглашенейи цхьаккха лоархIам ца бара машаре дахара принцип харцъяра нийсса да. Халкъашта юкъерча гIулакхий хьакъалера нормаш йолаш я. ХIьата вай уж йоха а ца еш, чIоагIъе декхарийла да. Яппарий новкъосталца къоасталургьяц къовсаме йола проблемаш.

Капитализма оамал хувцаенаяц яха дош ларде а лувцаш, цхьабараша йоах цунах доахкаво гIулакхаш гучадаха а цунна сардам баккха а беза. Империализмах доахка водараш-м, бакъда, гучадаха деза — из дунен халкъашта дола зулам да, цхьабакъда, империализма адресах бола мелла нийса боагIаш из бале а, цун низ лаьгIбергбац.

Бакъдар аьлча нийса да империализма оамал хувцаенна хилар, цхьабакъда, империализм хIанз тхьовра, дерригача дуненна ше доал деча хана, хиннар санна яц. Нагахьа санна из хIанз «каьхатах даь» цIокъ дале, из яхараштa ховш да цу «каьхата» цIокъа атомни цергаш хилар. Уж цергаш тоха йиш я цун, хIьата цунах теша йиш яц. Империалистически мехкашца леладеча гIулакхашта царца вIаши компромиссаш лелае мегаргья, хIьата вокх оагIорахьа, нагахьа санна цар тIом хьоабойя агрессораш хIалакбе эша еррига средстваш хила еза.

Цхьабола нах, Кубайна хала хьал тIаэттача хана духхьал сардам баккхарах кхоачам а баь Iийр. ЦIогIа а хьекхаш заявлени ярах империалистически низаш мелдаланзар, хIьата Кубана а хиларий-хьогI из бахьан долаш аттагIа. Советски Союзо гIулакх кхыча тайпара дир. Из Iанзар США революционни Кубана духьал империалисташа даь тийшаь балхаш гучадаьха. Цо Кубе ший герз дахьийтар, Куба лораяра тIехьа лоаттабеча къовсаме шоай са дIадала кийча бола ший нах бахийтар. Кубайна тIа кхерам эттача хана вай воай наха приказ делар Куба тIемах лораеш кубинцашца цхьана, кубински халкъаца цхьана ла а леш латта, аьнна. Гой из я йизза йола вежарий дог-уйла, вежарий гIулакх, вежарий бартцхьоагIо.

Бакъда из критически ха яр. Америка ВIашагIкхийттача Штатий правительства кхетадора событеш мича кхоачаш лакхлургья. Цо кхетадора, нагахьа санна американски тIема герзаша Кубе тIема цIи лотайича, цу цIералла кубинцаш а цу хана Кубе хинна советски нах а боаргхилар. ТIаккха цхьанна а низа могаргдацар Советски Союзо хIалакверш юхатоха хIама соцае. Цудухьа кризис сихъеннача хана США правительства оагIонгахьара хьакъалера хIама гучадаьлар.

Шинна оагIон тIаэца йиш йола решени воаш тIахьош мегаргдола деррига хьалаш лаьрхIар вай, тIом хургбоацаш юха а техар.

Воашта критика ерашка вай хIанз ях: шун яппараш тха правительствана, тха партена, тха халкъа бола ловца ба, коммунистически болхлойи партей 1957 шерарча Деклараце а 81 парте 1960 шерарча Заявлене а позицеш тIа латтача, тайп-тайпара социально-политически строй йола пачхьалкхенаш машаре яхара идеяшта тIехьа йолча еррига марксистско-ленински партешта бола ловца ба.

ЧIоагIа лоралуш хила веза, хIьата цхьабараша ортодоксальни политика кхоачаш а ю, хIьата вокхар гIалате политика а лелаю, цхьабараш империализмана тIагIерташ а из ла ца могаш а ба, хIьата вокхар либерализм а лелаю яхаш нах бехке бе безац. Уж дешаш нийса кхетаде а цу е вокх акцей нийса мах бе а йиш хургьяц нагахьа санна уж гIулакхаш леладе деза ха, моттиг, хьал лоархIаш ца хуле.

Масала, Инде мукъаьяккхар Гоа, Диу, Даман. Уж Инди лаьтта колониализмах юхейиса юхкаш яр. Кхыметтел английски колонизатораш Индера лелхабьчул тIехьагIа а Португале колонеш яр цига, колониализма бIеха, йохкаенна хьадж а йоаржаеш. Индеи цун правительстваи сабар дора, массехк шера лейр цар из, хIьата цул тIехьагIа гIулакх дIадола а даь, колонизатораш аракхайсар.. Нийса дирий цар из? ЧIоагIа нийса дир!

Цунах дувзаденна ала доагIа, из дош Кхерамзлен Совете къоастадеча хана, боккъалдар аьлча, ВIашагIкхийттача Штаташтеи Великобританенеи мегар Инди агрессор я аьнна соцам тIаэцийта, дунен общественни уйла Индена духьал тIаерзае гIийртар уж. Духхьал Советски Союза вето яр из ца дайтар.

Кхы цхьаькха а масала: Индонези кортамукъа яьннача хана Малхбузен Ириан шоай бе лоаттае гIийртар голландски колонизатораш. Цхьабакъда, Индонезийски халкъои цун правительстваси Малхбузен Ирианера баханза баргбоацача овттабир колонизатораш. Воай де йиш йола новкъостал дир вай Индонезена цо лоаттабеча къовсаме, вай къоабалдир Малхбузен Ириан мукъаяккхар, из кортамукъарча Индонезех хьатохар.

Китая берда йисте, Чжуцзян яха хий фордах кхетача гаьна йоацаш улл Макао. Из зIамига территори я, карта тIа лаха хала а йолаш. Португалцаша арендах лелайора из XVI бIаь шере юкъекхаьчача хана денз. ХIьата 1887-ча шера денз из Китаях геттара дIа а къоастаяь, шоай колони йир цох. Цига я Гонконг яха английски колониа, из я Сицзян яха хий декъалуча, Гуанчжоу (Кантон) яхар санна йолча лоархIамерча города дега кIал улл из. Цу моттигера йоагIа хьадж а яц цхьан хана Гоа колониализмо еш хинначул вIалла а толашагIа.

ХIьата хьан бехке ергья Китайски Халкъа Республика колониализма гаргаш кулг ца тохаш юташ хиларах. Нийса хургдацар цо хьалха лерхIача акцена Китай тIахахкар. Нагахьа

(ДIахододар 3-ча оагIо тIа.)

# НОВКЪОСТА Н. С. ХРУЩЕВА ДОКЛАД

санна Китайски Халкъа Республика правительство Макаои Гонконги ловш яле, тIаккха хетаргахьа уж ла еза бахьанаш а долаш да. Цудухьа Iовдала хургдар английскии португальскии колонизатороашта товр дуаьнна, уж лов аьнна из бехке яр.

Марксизмаи - ленинизмаи наькъ тIара валар хила мегий из? ХIамма а тара дац. Из да Китайски Халкъа Республика правительства латташ дола хьал, йолаш йола торонаш лоархIаш хилар. Из гIулакх латтац китайцашта хIиндаштачул колониализм кIезигагIа гоама хиларах, цар Индечул чIоагIагIа Салазар ловш хиларах. А, вай китайски доттагIашта колониализм хIара революционера санна гоама я, цхьабакъда, хетаргахьа, шоай хьалашка, шоаш кхетадечунга хьеж уж, сабар а ду.

Царех дог кхоардаде а марксизма-ленинизма наькъ тIара баьннаб уж яха доагIа вай? ДагIац. Из Iовдала хургдар.

Цхьадола доккха хьалаш бахьан долаш цкъаза хоза хьадж йоагIача зизашта юкъе а ца вахаш, гоннахьа хьандаргаш болча ваха везаш, хIаьта цкъаза кхыметтел гаьна йоацаш колонизаторски хьаштагI йолаш ваха везаш а хул.

Цхьабакъда, из санна дола хьал ла йиш йоацаш хилар китайски доттагIаша тIаэцаш, колонизаторашка йиззача оазаца. низ болча оазаца «Хьоае укхазара!» аргдолаш сахьат доагIаргда. Иштта баькккха гIа вай даькъала а бувцаргба. Цхьабакъда, из маца дергда шоаш къоастадолда китайски доттагIаша. Вай уж сихбац. Сих а ца беш вай ях царга: «из гIулакх шоай мехка хьашташа, ерригача социалистически лагера хьашташа маяххара къоастаде».

ХIаьта фу хургдар нагахьа санна Кубана гонахьа событеш хиннача хана доаггIача тайпара сабар а ца деш, «ультрареволюционни» цIогIарч хьекхараша яхачунга вай ладийгIадаларе. Бакъда, вай боккха мохк духьал-м отталургбар, хIаьта а итташи итташи миллионаш нах боабергбар! ХIаьта Куба термоядерни тIемах, хетаргахьа, вIалла а йоацаш дIаяла мегар.

ЦIендаь хIалакдергдар кхыдола дуккха нах баха доккха лаьтташ доаца конфликтана юкъедаха мехкаш а. Атомни радиацех хьахинна цIаккха а ца хиннача тайпара бола бала тIаоттаргбар дийна висачоа а тIехьа тIайоагIача тIехьенашта а.

ХIаьта из тайпара никъ бар Марксеи Ленинеи адамаш дегIадахкара белгалбаьр? Бацар. Вай сийлахь-боккхача хьехархой из тайпа дунен кхетами уж тайна уйлаши яр яхачо цар цIера водар мара алац. Паччахьа Россе революци йолаеннача хана вай лозунг дар: «Машар зIамигача цIеношта, тIом дворецашта!» яхаш. Империалистически тIемах граждански тIом барах йолча парте лине маяххара дар из, классови къовсама, помещикаштеи капиталисташтеи духьаларча къовсама тIахьехаш бола кхайкам бар из. ХIаьта революци котъяьннача хана В. И. Ленина оттадаь Советий Iаьдала эггара хьалхара декрет дар машара декрет. Цу хана немцаша Россе территорех дикка доккха дакъа дIалаьца хиннадале а, В. И. Ленини вай беррига мохки гIертар тIом социабе а немцашца машара договор де а.

Договора кулгаш язде Бресте делегаци яхийтар цу хана ше марксист ва яьха Троцкий керте а волаш. Цхьабакъда, из партена духьал ваьлар, провокационни немцашцара машара договораш доха а даь. Брестера цIавера. ТIаккха Владимир Ильич валанзар Чичерин ца вахийтача, машара договора кулгаш а яздир. Исторе хьахьекхар В. И. Ленин бакълувш хилари хургдар довзаш хинна цун кIоарга хьаькъали. Цо хьахьекхар В. И. Ленина белгалбаь а псевдореволюционерашта духьаларча къовсаме из тIехьалаьтта а никъ цаI мара боаца хьаькъалера а нийса а никъ хилар. Цхьабакъда, Брестски машар немций милитаризманна ханна тIехьашка валар дар.

ХIаьта фу хилар юххера а? Хьанна мала тIехьашка ваьлар? ХIанз марксистско - ленински байракх Советски Союза ерригача территоре тIа лийпа ца Iеш, цун доазол арахьа гIа баьккха, кхыча паччахьалкхенашка а лепаш я, царца Германски Демократически Республика территоре тIа а. ХIаьта вай мехкаца тIом баь милитаристаш лаьтта кIал боахк. ХIанз уйла ел оаш мала хиннав бакъ. Иштта дола чоалханера дош къоастадара ленински гIулакх котдаьннад.

Бакъда, гIулакх Брестски машари Карибски форда районе хинна конфликт къоастаяри вIаши нийсдарах латтац. Дувцар да хаьдда этта гIулакхи хаьдда дола хьалаши массаза а лархIанза даргдоацаш хилар. Долаш долча хьала кхетамца лоархIам а ца беш, догматически гIулакх дар зенне да, хIана аьлча из эггара цIенхаштагIа дола гIалаташ далара хьаст боландаь. Марксисташ-ленинцаш декхарийла ба абстрактни истина доацаш хилар — истина массаза а конкретни хилар дагалоаттаде. Цхьабола догматикаш троцкистски позицеш тIа баьннаб, Советски Союзи кхыдола социалистически мехкаши дунен тIом болабара новкъа даха гIерт уж. Цар безам бар ший хана Троцке лелаяь провокационни политика вайна качйолла. Гучох албански кулгалхойи уж хьалхьеберийи тешам байнаб паччахьалкхенашта юкъе тIом а боацаш социализм котъяла йиш хургхиларах, хIаьта хила мегаш да иштта йола торо цар цIаккха кхетаяь ца хилар а, духхьал тIемаца мара, миллионаш бола нах хIалакбеш мара коммунизмага кхача йиш йоацаш а лерхIаш. ХIаьта цу тувлаваларо тIехьадоахарг мичад коммунистически партешта кхыча мехкий халкъаш. Цул совгIа, цу тувлаваларо коммунистически боламах дIакъоастабергба миллионаш, миллионаш бола нах.

Албански догматикашта новкъа да компромиссни барт хинна а американски империалисташа Карибски форда тIа оттаяь кхераме кризис дIаяьнна а. Царна новкъа да, гучох, термоядерни тIом бола ца балар, кхераме кризис дIа а яьнна халкъаш машара хьалашка дахаш а къахьегаш а хилар. Гой цудухьа критика ю цар вай партена, вай правительствана, нувхаш тIаккхувс Советски Союза, советски халкъа.

## СОВЕТСКИ АРАХЬАРЧА ПОЛИТИКА МОРАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИ КОТАЛО

Хьалххехьа а дийцар Кубана гонахьарча кризисах дунен термоядерни тIом хулга социализмана хьаштдолаш ца хилар. Иштта бола тIом беза социализмаца лоаттаеча машара яхье капитализм эшаргхилара исторически перспективана хьалхашка кхераденнача агрессивни империалистически низашта, цар иштта йоах: нагахьа санна дов дезе, дIаала деза, оалаш долча тайпара, локхаш зурма а йолаш, из зурма лелхаш йола атомни бомбаш яле а.

Гой мишта хул, цхьан оагIорахьара, фуннагIа даь а тIом хьоабе гIерт империализма авантюристически низаш, социализмацара машара яхь капитализмо ловргхиларах бола тешам байна, хьаьрбаьнна нах оалаш бараш, хIаьта, вокх оагIорахьара, событеш цу лостама тIаерзае гIерт шоаш марксисташ-ленинцаш ба яхараш, гIулакхага диллача капитализмаца лоаттаеча машара яхьа хьалашка социализм, коммунизм котъяргхиларах ца тешаш бола догматикаш. Ужаш а вожаш а гIерт истори тIемага дига коммунизм е капитализм котъяргхиларах дола дош тIема наькъаца, миллионаш, миллионаш бола нах хIалакбара наькъаца къоастаде гIерт уж.

Уж нах диаметриально вIаши духьалара лостамаш дола уйлаш йолаш ба аьнна хетадала доагIар, хIаьта фактически уж шоайла вIашагIкхет, цу вахара боккха лоархIам болча деша хьакъехьа цар уйлаш цаIаш я.

Вайна, коммунизм еш доахкача наха а социализм хьалъеш боахкача вай вежарашта а цхьаккха бахьан дац е зурмаца а е зурма йоацаш а дов. Коммунизма гIулакх юххера из котдаллалца дIадахьа декхарийла да вай.

ХIана гIертаргда вай шайтIа долча хьоашалгIа даха, оалаш долчча тайпара аьлча, хIана сихлургда вай дов? Цигара-м цхьаккха юха а мича венав, лаьттарчул цига дикагIа я а аьннадац. Шоана новкъа дий, новкъостий депутаташ, вай мохк дIахо дегIабоалабара дешаш машара хьалашка, термоядерни тIом ца хулийташ юхатехача хана дувца укх зале гулдалар? А дац, вай дерригаш а гIаддаха да цу гIулакха.

Массехк ди хьалхагIа ЦК Президиума членаши ЦК секретараши хилар Москверча кIада деча кердача фабрике, кердача Черемушкашка. Тха цига къамаьлаш хилар болхлой болча кхалнахаца. Царех цхьаннега хаьттар аз.

— Мишта ях хьо?

Цо жоп делар:

— Дика ях со, новкъост Хрущев.

— Квартира йий хьа?

— Я.

— Мича?

— Укхаза, гаьна йоацаш, — аьлар цо — фабрика юххе нах чубаха цIенош дича, квартира елар сона.

— Дезал бий хьа?

— Ба.

Ши кIаьнк ва са. ЦаI — школе-интернате, шоллагIвар соца вах, из а школе деша вагIа. Болхлочо-кхалсага дийцар ше мел алапи эц, малагIча хьалашка ях а болх беш я а.

— Воахалургволаш дий хIаьта? — хаьттар аз.

— Воахалургволаш да, новкъост Хрущев. Тхона массанена дагадоаллар, эггара доккхагIа дола тхона дезар цаI да — тIом ца хилар.

Кхалсаго дийцар къахьегама наха дагалаттар. Иштта уйлаш йолаш дувц Советски Союза, Китайски Халкъа Республика, Инде, Албане, США, Англе, Франце, дунен кхыча дерригача мехкий а халкъаша.

ТIом вайна безац! Социализма тIехьарча къовсама байракх хьалъайяьча коммунизм хьалъяра тIехьа къовсам лоаттабе ираз кхаьчача советски халкъа машар беза. Вай тешаш да воаш бакълувш хиларахи воай низахи.

45 шера вай Iалаьмате боккха никъ баьб, хIаьта хIанз вай боккха гIа кхы а шерагIа ба — хьалхагIа вай пхе шера беш хинна никъ хIанз вай бетта бу. Доккхал де хIама дий вай? Да даьра! Вай я перспектива, вай тешаш да юххера а вай идеяш котъяргхиларах. Вай уж коталонаш лехац тIема новкъа, вай уж лех машаре хIама хьадара, капитализмаца яхь лоаттаяра новкъа. Термоядерни тIом меттел, паччахьалкхенашта юкъера дерригa тIемаш а де ца доагIаши харцахьеи лоархI вай, агресси тIаэттача халкъаша банза баргбоацаш беча нийсхон, кортамукъален тIемагареи мохк лорабеш беча тIемагареи дIаийккхача.

Цхьабакъда, миччахьара бена а вайна тIом тIабахье, воаш а воай союзникаш а лорабе могаргда вайна, воашка мелйолча средстваех пайда а эцаргба. Цхьабакъда, вай воай де йиш мел яр дергда тIом ца хилийтара, из цIаккха а хургбоацаш общества вахар чура дIабаккхара. Дуларгдий иштта хIама дунен тIа ши система — капиталистическии социалистическии системаш йолча хана? Дунен тIара низаш хIанз укх тайпара да: машареи социализмаи низашта империализма агрессивни низаш юхасоцаде могаргда, халкъий лоIам лоархIаргболча из отталургья.

ХIанз империализм доллача хIаманна низ кхоачаш яц, Кубана гонахьа хиннача событеша из бакъ а дир. Социалистически мехкий низ теркал бе безача эттаб империалисташ.

Машар лорабара духьа, социализманна карагIдаьнна Iалаьмате доккхий хIамаш лорадара духьа кхетамера политически компромиссаш е кийчъеш а да вай, из воаш деш марксистско-ленински хьехама принципаш чIоагIа хьал а лоацаш. Политикана юкъе компромиссаш хила йиш хилари хиланза яргйоацаш хилари дуккхаза а белгалдаьча В. И. Ленина указанеша яххача тайпара долх вай.

«Бокъонца йолча революционни парте декхар латт массайола тайпа компромиссаш тIаэца йиш йоацаш хилар дIакхайкадарах а доацаш, **ерригача компромиссешка гIолла,** уж хиланза яргйоацаш хиларах, ший принципашта, ший классана, ший революционни декхара тешаме хилар чакхдаккха харах», — яхаш яздаьд В. И. Ленина. Цо нийса даьшхад компромиссаш вIалла тIаэца йиш яц яхар марксизма керттера истинаш йицъялийтара нийса хилар. «Массе моттигашка мегаргйола рецепт е иштта йола юкъара правило «Цхьаккха тайпа компромиссаш хьашт дац» язйир Iовдалал я,— яхаш яздаьд В. И. Ленина. — Ший корта болаш хила веза хIара моттиге хулар довзара. Боккъалдар аьлча, партийни организаци хила а боагIаш хиннача партийни баьччайи лоархIам латт цу класса берригача уйлаеш болча викалаша беча бIаьхача, чIоагIача, тайп-тайпарча, массе оагIорахьарча балхаца чоалханера политически дешаш чехка а нийса а чакхдахара эша хиланза яргйоаца знанеш, хиланза яргйоаца опыт, хиланза баргбоаца — знанеели опытали совгIа, — политически сакхетам хьабе харах».

Иштта увттадаьд дош В. И. Ленина. Вай а, цун ученикашеи цунна тIехьа долхарашеи, воаш мел дер да а даьд, дерг а да ленински хьехамах, чIоагIача, хадданза болча, принципиальни къовсаме Куба ший лоIаме хилари дерригача дунен тIара машара гIулакхи хьал а лоаттадеш.

Новкъостий депутаташ! Вай дика а хеташ белгалдаккха йиш йолаш да укх кхохкаденна эттача деношка машареи социализмаи низий бохаргбоаца барт-цхьоагIои кхы а дикагIа вIаши гIулакхаш леладари къаьсттача низаца гучадалар. Вай политика, Советски правительства политика эггара а кхетамегIа йола, машар беза политика лаьрхIар дерригача мехкашкарча халкъаша.

Дерригача дунен тIара халкъаш хIанз кхы а чIоагIагIа тешам бенна а лоархIаш а да вай партии правительствои.

Унзарча кхерама сахьат тIаэттача хана вежарашха йолча марксистско-ленински партеша, социалистически мехкий халкъаша дIакхайкадир шеко йоацаш турпалера Куба хьаллаца, пролетарски интернационализма принципашта тешаме хила шоаш кийча хилар. Колониальни низ - Iоткъама кIалхардаьннача дуккхача мехкаша а иштта шоай оаз аййир Куба хьаллоацаш. Советски правительстваи КПСС ЦК-аи адресах паччахьалкхенашта керте латтарашкара, правительствашта керте латтарашкара, тайп-тайпарча мехкий партей лидерашкара, Советски Союзеи дунен кхыча мехкийи общественни организацешкара, болхлошкара, ахархошкара, интеллигенцегара дукха кхайкаралаш, письмош, телеграммаш яьхкар Куба лораяра а машар лорабара а тIадерзадаь дола Советски Союза гIулакхаш могадеш а хаьдда хьаллоацаш а.

Новкъостий депутаташ! Мукъаба сона шун цIерах а са сай цIерах а дег чура баркал ала Советски правительства машар лорабараи революционни Кубана новкъостал дараи тIадерзадаь леладаь гIулакхаш хьал мел лаьцачоа дег чура баркал ала.

Кхетамера политика бахьан дунен керда тIом ца хулийташ юхатохарах, империалисташ Кубана духьал тIом ца байташ совцабарах, дерригача халкъашта эша машар лорабе йиш хиларах раьза боацаш бисар духхьал хьаьрбаьнна милитаристаши эгIазбаха бIеха мотт бувцараши.

Шек хила везац, Куба ший лоIаме хилар лорадара тIехьа лоаттабеча къовсама толам баларо, цу тIем тIа машара низаш шеко йоацаш котдаларо дунен халкъашта юкъера хьал дегIаахарах йола шоай уйлаши дунен халкъий арене эттача низий соотношене шоаш бу лоархIами хувцанза баргбоацача дукха нах оттабергхиларах. Царна хIанз дикагIа бовзаргба ядерни катастрофа кхерам. Мичча бесса дале а США ерригача исторе чухь Кубана гонахьа хиннача событешка гIолла миллионаш болча американцашта эггара хьалха хоаделар термоядерни тIом бокъонца гарга гIертилга, кхетадир долла хIама хIалакдеш юхаккхетаргйолча хIамах кIалхара яьккха шоай мехка территори ца хилар. Кризис эттача деношка американски халкъа шоай цIен наIарга хоаделар термоядерни тIемо воагавеш дола фо. Из кхетаде даьннад, нагахь санна дунен тIом болабеннабаларе, из цхьаннахьа океанашта дехьа, Европе е Азе баьржа а ца Iеш, массанахьа а баржаргхилар, цунца цхьана США территоре тIа а баржаш, миллионаш болча американцашта гIайгIеи валари а дахьаш.

Кубана гонахьа кризис эттача хана Советски правительства адресах тайп-тайпарча мехкашкара даьхкача дуккхача письмоштеи телеграммаштеи юкъе дукха письмоши телеграммаши яр США гражданашкара а. Машар бохар кхераш бар уж, Советски правительствана баркал яхаш, Карибски форда районе этта кхохкам дIабаккхара а цунца цхьана термоядерни тIом юхатохара а тIехьа вай баьккха гIа могабеш бар.

Американски халкъ фу уйла йолаш хиннад, Кубана гонахьарча событешца цо малагIа гIулакх леладаьд довзийташ, царна тешал деш я кризис южае вIаштIехьа доалаш латташ хиннача хоржамашка, наха оалаш долчча тайпара аьлча, американски халкъо эггара хьаьрагIа бола агрессивни политически деятелаш, эггара хьалха Никсон санна вола тIом хьебер а волаш, «коачача ца хоржаш битарах» йола факт. Цу тайпарча господай — халкъий машари кортамукъалеи ца езарий гIулакх дохарах вай гIайгIа е езаш дац.

Машара политико Iалаьмате йоккха морально-политически котало яьккхай. ХIаьта а вай тIехьа тIайоагIача хана а декхарийла да машар лорабараи чIоагIбараи хадданза низ тIабахийта. Эттача хьало дIадех вайгара даим фийла хулгеи лаьтта чIоаггIа машар оттабара тIехьа кIаьд ца луш къовсам лоаттабелгеи.

## III.

## ТIАГIЕРТТА ЛАХА КЪОАСТАДАНЗА ДОЛА ДЕШАШ МАШАРЕ КЪОАСТАДАРА НАЬКЪАШ

Новкъостий депутаташ! Советски правительства динза даргдоацаш лерхI Карибски форда районе эттача кризисах дунен ерригача правительствашеи халкъашеи, берригача бехктокхаме болча паччахьалкхени политически деятелаша йинза яргйоаца выводаш яр. ДукхагIа кхетамболаш хиланза даргдац, водар хьедеши паччахьалкхенашта юкъера гIулакхаш кхохкадеши йола ехка йовкъаш дIаяха дукхагIа гIорта деза. Дунен халкъашта юкъера кхохкам мелбари лаьтта машар чIоагIбари шоаех тийша йола шинна а оагIонна тIаэцалургйола решенеш лохаш дог цIена хила деза.

## ХЬАЛХАРЧА АРГIАНАРА ШИ ДЕКХАР

Ший арахьарча политика берригача балха тIехь Советски правительство гIерт дунен халкъий отношенеш къовсамеи къоастадансеи долча дешаех мукъаяха. Из ше деш Советски правительства лоархIам бу тайп-тайпарча паччахьалкхенашта хьалхашка латта проблемаш чоалханеи дуккхача тайпареи хилара, доагIаш дола сабар ду, конструктивни уйлаш йолаш я. Цхьабакъда вай чIоаггIа белгалдоаккх тIехьа ца тетташ къоастае еза, хьалхарча аргIанара проблемаш хилар, хIана аьлча уж къоаста ца яро чIоаггIа ирду дунен халкъашта юкъера хьал.

Цу декхарех лоархIаш я массане а дерригa герз дIадаккхара проблема. ВIашагIкхийттача Къамий Организаце цхьа барт а болаш тIаийцар цу хьакъехьа йола Советски правительства инициатива. Массане а дерригa герз дIадаккхарах йола Деклараци дIакхайкаьячул тIехьагIа кхо шу гаргга ха яьннай. ХIама ца эшаш хадданза заседанеш еш я комитеташ, комиссеш, подкомитеташ, хIаьта гIулакх хIанз а меттахьа ца доалаш цхьан моттиге латт цига.

Дунен халкъаша цIенхаштта тIахьожам а лоаттабеш герз дIадаккхарах йола долла хIама мечулоаца план тIайихьача цу переговорашта юкъе дакъа лоацаш йолча Советски Союзо ший партнерашта накъа йодаш гIа баьккха ца хилар, уйлаш гаргаоза ца гIортар дий-теш из. ХIара дог цIена долча политико аргда из иштта дац.

Герз дIадаккхара программа чакхъяккхара ханех, ядерни герз, йиллача моттиге герз дIадахьара средстваш дIаяхарах, моллагIа долча герзаца кийчдаьча низий дукхалах, кхыдолча дуккхачох къамаьлаш деш вай лоархIаш хиннай малхбузерча паччахьалкхений позици, барт тоабе гIерташ хиннад. Ховш ма дий, массане а дерригa герз дIадаккхара оагIонех цхьа оагIув ядерни герза тохкамаш ца дайтар болга. Укхаза а барт бара оагIорахьа баккханза баргбоаца гIа баьккхар вай. Цхьабакъда, дипломаташа яххача тайпара, барт хила йиш яц, нагахьа санна цхьа партнер водаш, хIаьта вож цхьан моттиге латташ хуле.

ХIанз ядерни тохкамаш ца дайтарах йола уйлаш вIаши йовзийтача хана белгалдаьхад дешаш къоастадара наькъаш. Дог доахилга йоалл, нагахьа санна США-си Англеи кхетамера уйла гучайоаккхе, иштта болча барта кулгаш яздергхиларга.

**Вай цIаьккха а торжественно дIакхайкаду арахьарча политика вай берригa болх массане а дерригa герз дIадаккхарах дола договор дара тIаоерзабаь хургхилар. Дерригa ядерни тохкамаш цIаккха а дергдоацаш барт бара новкъа йола тIеххьара духьаленаш дIаяхара тIахьех вай малхбузера паччахьалкхенаш. Вай тIахьех уж дунен халкъаша цIенхаштта тIахьожам а лоаттабеш массане а дерригa герз Iодилларах йолча договора кулгаш язде.**

ХIанзарча хьалашка кхы а къаьгггагIа эттад германски машара договор янзеи цун ларда тIа Малхбузерча Берлинера хьал лер тIа даккханзеи даргдоацаш хилар. Карибски форда чу кризис эттача хана саготалла йицар миллионаш болча европейцаша германски проблема къоаста ца яро кхы а унзара Iазап тIаоттаде тарлургда адамашта яхаш кхераш яь уйлаш. Наха къаьстта бIаргадайра германски проблема къоаста ца еш тIехвала йиш ца хилар, вешта атта отта тарлургда дунен халкъий цхьан кризисагара вокханга, кхы а кхерамегIачунга валар.

Укхаза а, массане а дерригa герз дIадаккхара деша юкъе санна, Советски Союз гIерт переговорашта тIагIолларча ший партнерий позицеш лархIа. Юххера а сево новкъарле ю Европе дIаболабаь латта дунен шоллагIча тIемах юхедисараш дIадахара болх чакхбаккхара?

Керттерча даькъе къовсаме долаш дус эскараш Малхбузерча Берлине латташ хиларах дола дош, малагIча байракха кIал долаш латтаргда уж эскараш, мел ха яллалца дусаргда уж цига яха дош. Советски правительства йоах, Малхбузерча Берлине дола эскараш НАТО мехкий ма хилда, Малхбузерча Берлинера НАТО байракх ВIашагIкхийттача Къамий Организаце байракхаца хувцийла, ООН-а цига хаьдда дола дунен халкъий декхараши функцеши тIа а эцийла.

Вай тешаргда переговорашта тIагIолларча вай партнераша кхетаме хIама дергхиларахи Советски Союза из предложени теркалъергхиларахи.

Алхха белгалдаккха безам бар са: нагахьа санна германски машара договор е а цу ларда тIа Малхбузерча Берлинера хьал нийса оттаде а лерхIачоа тIера Советски Союз яргхиларга дог доахаш моллагIа а нах Малхбузехьа бале, уж тайпа нах гIалат бувлаш хилар. Малхбузерча паччахьалкхенашца договораш яра тIехьа да вай, цхьабакъда са деттара ха кхоачалуш латт. Нагахьа санна малхбузера паччахьалкхенаш иштта долча договора кулгаш язде раьза ца хуле а, из кулгаш яздаь хургда.

## ДУНЕН МАССАЙОЛЧА РАЙОНАШКАРА КХОХКАМИ КОНФЛИКТАШИ ДIАЯХА ЕЗА

Советски правительства арахьарча политика балха керттерча лостамех цаI хинна а хиннаб, болаш а ба ший кортамукъал бахьан, къам ший лоIаме хилар чIоагIдара тIехьа сийлен къовсам лоаттабу халкъаш хьаллацар.

Советски Союзо, социализма ерригача лагеро хьаллоацаш хиларца чIоагIало а лувцаш, къамаш мукъадахара боламо дерригдунен исторически лоархIам бола толамаш доах.

Хьалха хиннача колониальни империй тIеххьара гаргаш йохаш латта керда Ази гIотташ я. Африкера къамаш мукъадахара болам толамца дIахо бода. Дукха ха йоаццаш а тIехьа кхыча мехкий монополеша дизза доал деш хинна йола моттиг, Латински Америка ший исторе кердача этапе — къамаш дизза шоай лоIаме хилара тIехьа лоаттабеча къовсама этапе яьннай.

Азе, Африка, Латински Америка халкъий къамаш-мукъадахара болама керда низ чубеттаб Советски Союза инициативах ВIашагIкхийттача Къамий Организаце тIаийцача, колониальни мехкаши халкъаши шоай лоIаме хилийтарах йолча Деклараце.

Цхьабакъда колонизатораша герз Iодилладац. Суверенни паччахьалкхений чурча гIулакхашта юкъе лелхара наькъаца низагIа уж шоай лоIаме хилари цар суверенни бокъонаши йохае а халкъий революционни кортамукъал яккхара новкъа йовкъаш йохка а гIерт уж цкъа а доацаш дуккхаза. Халкъий кортамукъален къовсама шоаш юкъелелхарца империалисташа - колонизатораша дунен дуккхача а миIингашка хьадаьд кхохкама конфликтайи тIемийи кхуврчаш.

Хьажал шо фу доал Йемене. БIаьшераш даьхад йеменски халкъо низ-Iоткъам, эксплуатаци ловш, бокъо йоацаш. Юххера а мехка чухь революци хилар. Юхьерча бIаьшерий сомача пена тIех а дувлаш халкъо кердача вахарга бода никъ боаккх, тIоадала тIадам кхаьчача яьссалене лаьтта кIалхара хьатIадоалаш латтача зIирго санна. Цу сахьата цунна тIадеттаделар империализмаи реакцеи вIашагIкхийтта низаш. Хьан айдаьд герз йеменски революцена духьал, прогресса духьал, Саудовски Аравенеи Иорданенеи.

Бакъда, шоаш а мовхарах эхка я ала йиш йолча Саудовски Аравенеи Иорданенеи доал дераша Йемена Республикана духьал эскар доаккхаргдацар, нагахьа санна из дакккха кхы чIоагIагIа низ болча мехкаша шоаш хьоабаьбецаре. Хьан ду саудовцаштеи иорданцаштеи новкъостал, хьан а сендухьа а лу царна герз? Iарбий малхбоален халкъашта дика хов «кортамукъа мехкаш» да шоаш яхача США-си Англеи саудовцаштеи иорданцаштеи бе герз дехкилга, Iарбечо Iарбечоа кхувсаргдолаш.

Гой мишта хул, - «кортамукъа дуне» оалаш долчо укх тIеххьарча ханналца официальни, хIаьта хIанз фактически нах лоал лоаттабеча Саудовски Аравена новкъостал ду. Цу мехка лу-кх герз, цо «Йемене кортамукъал» яхьаргйолаш, фу «кортамукъа мехкаш» да уж цунна новкъостал дераш.

Советски правительства харцахьа лерхI Йеменски Iарбий Республика духьал империалисташа леладераш, йеменски халкъа нийсхо йола къаман гIулакхаш кIоаргга дика а лоархI, хьал а лоац.

Йемене бохабе гIертарал совгIа дунен кхыча районашка а къамаш мукъадахара болам бохабе гIерт империалисташ. Кхоачамболаш да Конгора, Анголера, Къулбехьен Вьетнамера, Къулбехьен Кореера событеш дагайохийтача а, хIаьта хIанз Борнеора Бруней яхача протекторате восстани гIеттай. из тоIае сихбенна хьувз английски колонизатораш.

Вай лерхI безам а хилча догуйла а хилча паччахьалкхенашта юкъе къовсаме, конфликт йолаш латта дешаш массаза а машареи нийсхонцеи къоастаде йиш йолаш. Конфликташ машара наькъаца къоастаяра безам цхьан оагIонгахьара хинна а ца Iеш, уж къоастаяра хьашт мел болча паччахьалкхений оагIонгахьара а хила беза, Лаосера кризис дIайоаккхаш массайолча паччахьалкхений хинна лоIам санна.

Новкъостий депутаташ! ХIанзара дунен халкъий хьал дувцаш ца хьоаеш йита йиш яц хIиндийи китайцийи доазонца хинна гIайгIане событеш. Ховш ма дий, цига доазон йисте хьайна конфликт кIира е бутт хьалхагIа йолаенна ца Iеш, 1959 шера йолаеннилга. Из конфликт укх тIеххьарча хана ир а енна шинна оагIорахьара эзараш нах бовш дола тIема дов а хинна дIаэттар.

ХIиндийи китайции доазонцарча конфликта хьакъехьара Советски Союза позици йийцар 1959 шера яьча ТАСС-а заявлене тIа. Цу заявлене тIа аьннадар: теша воагIаш да Китайски Халкъа Республика правительстваси Инде правительстваси шоай доазонца хиннача инциденте дунен халкъий хьал кIаьддалар ца дезача низаша кулгаш дIоахдергдоацаш хIама дергхиларах, фуд ца ховш ийккха из хIама шинна а правительствас Китаяи Индеи халкъашта юкъе латтача традиционни доттагIлен уйла вIаши мегача хьаштий лоархIам а беш дIадоаккхаргхиларах.

Советски Союзо дIахайтар из инцидент хилар шийна чIоаггIа новкъа долга. Вай дег чура тешаш дар шинна а мехка правительсташа баьнна из къовсам машаре къоасторгбола никъ лохаргхиларах. Вайна хIанз а новкъа да шинна а оагIоно хьа махьайнгге а доазонцара из конфликт йоае йиш йолча ерригача торонех пайда ца эцар.

Вайна къаьстта новкъа да вежарашха йолча Китайски Халкъа Республикаи вайца доттагIал долча Инде республикаи къонгий цIий Iодахийта хилар. Эггара хьалха эттад социалистически мехкеи ший лоIаме дегIабара а блокех дIа ца кхетара политика лелаеш а болча мехкей доазонца баьннача къовсамах цIенхаштта тIема дов отташ дола хьал.

Советски нах гIадбаха а хиннаб гIад а ух коталонца революци чакхъяьнначул тIехьагIа экономически машаре гIирсаш деча фронте йоккхача лакхаленашка кхаьчача а ший кхел ший бе еллача халкъа фу дулургда дерригача дуненга дIахьекхача а Халкъа Китая доахача толамех. Ший арахьарча политике Халкъа Китая хьаллоац машар, нийсхо, дунен халкъашта юкъе барт-цхьоагIои доттагIлеи хилара принципаш. ВIашагIкхийттача Къамий Организаце законах хила йоагIа Китайски Халкъа Республика бокъонаш юхаметтаоттаянза яргьяц, Китайски Халкъа Республикага цун бокъонца дола лаьтта — Тайвань гIайре юхакхачийта ха эттай.

Индех аьлча, ший лоIаме хинна дIаэттачул тIехьагIа цун экономически дегIаяра темпаш Китаечул мелагIа лел. Цхьабакъда, ший общественни строй Китай социалистически строял эргаш йолча Инде а шерагара шу массаза доал, английски колонизатораша бIаь шерашка доал деш юхейиса халонаш дIа а йоахаш тIа-тIа бIубеннагIа дегIайоалаю экономикеи культуреи. Инде блокех дIа ца кхетара политика, нейтралистски политика дунен тIа боккха морально - политически мах беш я.

Халкъа Китаяси Индеи кхыча мехкашка дIахьекхар вежарий доттагIлен дика хьокхам, 1954 шера йовзаш йола машаре дахара «пхи принцип», е хIанз а «панча шила» оалаш яраш отта а яь дIакхайкаеш. Дуккхача шерашка цу политиках дика беркат даьннад.

Дуккхача бIаьшерашка Китаяи Индеи доазонца тIема конфликташ хиннаяц, цу района территори ше а, гучох, боккха мах болаш яц сага вахара, цига нах кIезига бахарга диллача, Китайи Индии Iалаьмате чIоагIа дукха нах бахаш дола мехкаш хилар ховш дале а. Цига хIара лаьттан чIегилг наха бе йоаллаш хила езаш хеталу. ХIаьта шоаш бахьан къовсам этта территореш боккъалдар аьлча нах ца бахаш я.

ЦIаьхха Китайски Халкъа Республиканеи Инденеи юкъе эттар цIий Iодохийташ йола доазонцара конфликт, китайски халкъа оагIонгахьара а хIиндий халкъа оагIонгахьара а дуккха нах а байр. Вайна чIоагIа новкъа хилар из.

ТIом болабе тарлургда гIетти яьннача топа тIагIолла а. ЦIаьхха цкъа кхессача топа духьал — шозза, шозза кхессачоа духьал — кхозза. Иштта долалу цкъаза тIемаш. ХIаьта тIом дIабаккха иштта атта дац кхыметтел опытаца кхетам ийца болча паччахьалкхен кулгалхошта а.

Доазонца хулача къовсамий деша хьакъехьа вай тIехьалатт Ленина яхачоа. Советски Союза 45 шерарча опыто вайга йоах доазонца йоала цхьаккха а гIар яц шинна оагIонна лайча герз юкъе а ца доаккхаш къоасталургйоацаш. Алхха цу позицеш тIара лоархI советски наха китайцийи хIиндийи доазонца хинна событеш.

ХIиндийи китайцийи конфликт ирьяларо гIаддугаш дола низаш а да дунен тIа — дунен халкъашта юкъера империалистически гIозараш. Цар цунца уовз гаьнна йолхаш йола тийша балха планаш. Уж сихбенна хьувз герз далара предложенеш увттаеш, хIиндашеи китайцашеи вIаши боабергболаш. Империалистически паччахьалкхенаш кийча я ахча дала а «дог дика хилар» дIагойта а, «юхалург а доацаш» «совгIата лаьрхIа» дала герз хьалхашка кхухь. Империалисташта из конфликт, кораяь, ше маярра хумаз я.

ХIиндийи китайцийи доазонца тIом отташ хиннача довнаша национализма зуламерча бациллашта а тIема цIи лотаялара а эша кхача хьабаьб.

Iомохкадаь цIий цIеца цIенде яха шовинистически лозунг арадаьккхар. ХIаьта из-м гIулакхага диллача котваллалца тIом бе яхилга ма дий. ТIема логика укх тайпара я: цIий дукхагIа Iо ме дод, из цIендара цIий дукхагIа эш. ХIаьта мичад

(ДIахододар 4-ча оагIо тIа).

# НОВКЪОСТА Н. С. ХРУЩЕВА ДОКЛАД

**(Ийстедоалар. Долалур 1-чеи, 2-чеи, 3-чеи оагIош тIа.)**

цун доазув? ТIемо ди массаз доал тIа-тIа дукхагIа нах боабергба. Из бузаргбоацаш ба. Духхьал хьаькъало мара соцоргдац цо Iоухийта цIий. Паччахьалкхен деятелаш из хьаькъал долаш хила а беза.

Цудухьа вай хьаькъал долаш лерхI сай оагIонгахьара тIом соца а бу аз 1-ча декабре денз эскар тIехьашка а доаккх аьнна дIакхайкадеш Китайски Халкъа правительства баькхха хьаькъалера гIа. Вай из дарах чIоагIа гIаддаха а да, китайски новкъостий уж гIулакхаш даькъала а дувц.

Ала тарлургда мишта лерхI оаш из хьаькъале баькхха гIа. Дуккха нах а боабаьчул тIехьагIа дуккха цIий а Iодахийтачул тIехьагIа из баькхха хилча дикагIа хургдацар-теш оагIонашэ вIалла а тIема гIулакхаш даьдецаре. Хургдар, иштта хиннадаларе дикагIа дар. Из вай дуккхаза а яьхад, хIанз а ях. Нагахьа санна цу хана событеш юхатоха вIаштIехьдаьннадеце хIанз дикагIа да тIом соцабе къонахчал гучадаккхар. Паччахьалкхен деятелий хила доагIа хьаькъал деций из!

Бакъда иштта аргдола нах а хила мег: гой Китайски Халкъа Республико хIанз ший эскар тIехьашка доаккх из конфликт хьахиннача хана ше лаьттача лине тIа, кхаччалца дIахьалхашка а ца доалаш, ший ханнахьа Iийнадаларе дикагIа децарий? Иштта йола уйла кхетаеш я, цар дувц наха из гIулакх новкъа хиларах а из бакъахьа даккха гIерташ хиларах а.

Цхьабакъда, новкъостий, Китайски Халкъа Республика тIаийца решени кхыча тайпара яшха гIерта нах а ма бий. Цар йоах: тIехьашка валар деций из? Укх тайпара хаттар а ду: китайски новкъостий оагIонгахьара юхавалар деций из? Бакъда, уж тайпа хаттараш дергда хIама хьовзаде гIерташа цу е вокх оагIон уйла хьоае дагахьа, Инденеи Китайнеи юкъе цатоам оттабе дагахьа, цунца кулгаш дIоахде лерхIаш.

Вай теш Китаяи Индеи кулгалхой хьаькъал долаш хиларах, дог доах цу тайпарча провокацешта уж карагIорг ца хиларга а конфликт цар хьаькъалца къоастаергхиларга а.

Цхьабараша хIанззехьа а йоах Китайс тIом соцабир-кх, гучох, американскии английскии империалистий оагIонгахьара Инде герзаца новкъостал кхача доладелча. ТIаккха йоах цу наха Китайски Халкъа Республико кхетадир нагахьа санна тIема конфликт дIахо а дегIайоагIе кхы а дукхагIа нах боабелга дIадехаш бола боккха тIом хинна из дIаоттаргхилар.

Бакъда, гучох Китайски доттагIаша эттача хьала лоархIам бир, цо цIаькха а дувц уж хьаькъал долаш хиларахи вIаши доттагIал долча, лоалаха дадача халкъашта юкъе тIом эттача цунах империалисташ массаза а пайда эца гIерташ хилар кхетадарахи. США-си Англеи совлен дукха герз даьд тIом хьайна моттиг эттача цар гIад а баха лу из шоай къама суверенитет кара йилла а из дIаэца раьза долча, из дIаийцача цунца шоаш таххаргбеча шода юкъе шоай корта боллилга а шоаш карадолхилга а ца кхетадеш долча кхыча мехкашта.

Валар дахьача фабриканташа укх тайпара лерхI: индийски халкъеи китайски халкъеи цIий Iо а ухаш конфликт эттача шийна хIама яккха мегаргьяц вай довр цхьаккха хIама а ца хилча, цул совгIа цунах пайда а баргхилча. Цул совгIа из акци империалисташта кхы цхьаькханеца а пайдане я, цо Индера демократически гIулакхаш дегIаахар юхадетт, мехка чухь реакционни низий позицеш чIоагIъяра эша хьалаш хьа а хулийт.

Ший бахьан доацаш мича дар Инде укх тIеххьарча хана коммунисташи кхыбола прогрессивни деятелаши лувцаш хилар. ХIаьта кхоана, нагахьа санна тIом дIахо боде, тIема духьал дош мел аьнначох коммунист лоархIаргва. ТIаккха, цу категорена юкъе гIоргба пацифисташ а. Гой из да шоана реакционни низаш эггара а хьаьрагIа бола милитаристаши реакционераши шоай хьаштдар де болабалар.

Гучох, цун а теркам бир китайски новкъосташа шоаш тIом соцабареи эскар тIехьашка даккхареи дош къоастадеча хана.

Шеко яц Китайски Халкъа Республика правительства гIулакхий машар безача халкъаша бе боаггIаш бола мах бергхиларах. Боккъалдар аьлча: сендухьа бергба тIом? Китайс цIаккха а лаьрхIадий Индена чугIорта? ЛаьрхIадац, иштта йола уйлаш аьл-диттане хиларах тарра харцъю вай. Бакъда, вай иштта гаргаяйтац воашта Инди Китайца тIом хьоабе гIийртай яха уйла а. Духхьал цудухьа вай дег чура къоабал бу Халкъа Китая баькхха гIа, вай лархIане а лархIац цох из тIехьашка ялар. А, Китайски Халкъа Республика правительствас хьаькъали этта хьал нийсса кхетадеш хилари гучадаьккхар, хьайна тIом-дов дIадаккха соцабари хьал вIаштIехьдаккхари низ тIа а бахийтар.

ХIиндийи китайцийи доазонца ювла топаш сацаро бакъду, къовсаме этта дешаш тIемаца а доацаш машара средствашца гергача истола тIа переговораш еш къоастаде йиш хилар шинна а оагIоно кхетадир. Из нийса а да! Эггара чоалхане йола переговораш а тIемал толашагIа ма йий.

Вайна чIоагIа лов сийлахьйоккхача паччахьалкхенаша Халкъа Китаяси Индеи шоай шира традиционни доттагIал дизза юхаметтаоттадари чIоагIдари.

## IV.

## ВАЙ ЛОАЛАХОШЦА МАШАРИ ДОТТАГIАЛИ ДОЛАШ ДАХАР

Новкъостий депутаташ! Лоацца шоана дIахайта безам ба са лоалахарча паччахьалкхенашцара Советски Союза гIулакхаш дегIа мишта ух. Социалистически лагера мехкашцарча доттагIал, вошал тIехь долча гIулакхий хьакъехьа аз цкъа дийцад. Дувца ца дезаш ховш да, лоаллахарча кхыча паччахьалкхенашца дика гIулакхаш леладе ловш Советски Союз хилар.

Дика лел Финляндецара вай гIулакхаш. ЧIоагIа хам бу вай Финлянде правительства ший лоIамерча машар безача политика а из политика чакхйоахача юкъе Финляндски Республика президента вай доттагIчо г-на Урхо Кекконена лоацача доккхача даькъа а. Вай дог тийша да Финляндецара Советски Союза политически, экономически, торгови, культурни бувзамаш шинна а мехка халкъий духьа дIахо а дегIаухарги чIоагIлурги хиларах.

Советски правительства чIоаггIа хам бу премьер-министр М. Дауд керте латтача афгански правительства доттагIлен политика. Вай мехкашта юкъера дикача лоалахой гIулакхаш кхы а дукхагIа чIоагIдеш Iалальмате пайданера къамаьл хилар вай укх шера Афганистана паччахьаца Мухьаммад Захир Шахаца.

Тоалуш латташ хилар хьагойташ белгалдаьннад Иранацара гIулакхаш. Советски Союзаи Иранаи юкъера боарамера гIулакхаш дегIаахара новкъарле еш хиннача хIамаех дуккха дараш укх тIеххьарча хана дIадаха вIаштIехьдаьннад вай. ЧIоаггIа хам бу вай Ирана территоре тIа цхьаккха тайпа ракетни база йилла кхыча мехкий цхьанна а паччахьалкхенна бокъо ца яла а Иранах Советски Союза духьаларча агрессе средство хургйола гIулакх де мукъа ца бала а аьнна Ирански правительства тIаийцача декхара. Бакъда, хIанз а еррига новкъарленаш дIаяьхаяц вай мехкаш гаргадоаладергдолча наькъ тIара, цхьабакъда, вай дог доах дика дIадоладаь гIулакх дIахо дегIаухаргхиларга.

Вай безам ба турецки халкъаца доттагIал долаш даха а Iаьржача фордо вай къоастадаь лоаттадергдоацаш, вIашагIдувзара мел эшар де а. Из пайдана хургдар Советски Союза санна, Турцена а. Турецки правительства заявлени ю уж гIулакхаш тоаде ший безам хиларах. Вай догдоах уж заявленеш нийсача наькъашца чIоагIъергхиларга а СССР-аи Турценеи юкъера гIулакхаш доттагIалца хургхиларга а. Цунна йола лард йолаш а я, хIаьта из хьалххагIе а В. И. Ленинеи Кемаль Ататюркеи елла а яр.

Во дац вай Японецара торгови гIулакхаш, цхьабакъда, къоастаданза латт овлангара дош — машара договор делга. Долача хIамаех гуш да, Японски правительство из дош къоастадара йизза ший мукъах ца хилар. ХIанз а тIехьа ма латтий цига американски эскараш, хIаьта японски халкъ ший мохк бизза ший лоIам тIа баккхар духьа



къовсам лоаттабеш да.

Цу тайппара вай лоалахо я Норвеги а. Цунцара доазув зIамига да вай, хIаьта а вайна ловра, вай мехкашта юкъера гIулакхаш доазон лоацилга хьежжа доацаш, дика хилар. Ала доагIаш да, советско-норвежски гIулакхаш тоадергдола никъ Норвегега ца лелабайта НАТО-на кулгалдераша шоай хур-могар деш хилар.

Новкъостий депутаташ! Мадарра дувца безам ба са вай мехкаи Югославе Федеративни Халкъа Республиканеи юкъерча гIулакхий хьакъехьара дош. Шоана хов, вай мехкашкарча халкъий доттагIал гаьнна дIаяхача хана чу кIоаргга овлаш доахкаш хилар.

ШоллагIа дунен тIом лаьттача хана юкъарча моастагIчоа духьала лоаттабаьча къовсаме цIеца вIашагIхеттар вай шин мехка халкъий вошал тIехь дола доттагIал. Югославе халкъаша новкъост Тито керте латтача шоай Коммунистически парте кулгалца фашистски захватчикашта духьал лаьттача тIемашка тIех майрала гIулакхаш хьахьекхар, цар доккха дакъа лаьцар гитлеровски Германи йохаеча гIулакха юкъе.

Хьаштдоацаш, шоллагIа дунен тIом йистебаьнна цукха ха ялалехьа телхар Советски Союзаи Югославенеи юкъера доттагIлен гIулакхаш. Уж гIулакхаш талхара бахьанаш дувцаргдац аз. Ховш мадарра, югославски новкъосташа цун беррига бехк Сталина хилар лоархI. Сталина ший хана доллача хIаманна бехке югославаш бора. Вай къаьстта воай уйла я цу хьакъехьа. Вай цкъа дийца а дийцад, цIаькха а ях советско-югославски гIулакхаш талхара бехках керттера дакъа, шеко йоацаш Югославена боккха а цхьаккха бахьан доацаш а бохам баьча Сталина кхоач. Цхьабакъда, цIенача дагара хургдацар вай, нагахьа санна цу хана вай мехкаштеи вай партештеи юкъе лаьттача гIулакхашта хьалхара бехктокхаме югославски новкъостий а хилар дIа ца аьлча.

Иштта латтар гIулакх хьалха. Цхьабакъда, вай, коммунисташ да, хьалхашкахьа хьежа а воай халкъий кхоане гуш хила а деза вай.

ХIанз Югославецара вай гIулакхаш дика да. Вай мехка салоIаш а укх чу болаш а ба вай бийха Советски Союзе баьхка новкъост Тито а цунцара цун новкъостий Ранкович, Веселинов, кхыбола паччахьалкхен деятелаш а. ДоттагIий санна тIаийцар вай уж, хIаьта юкъера гIулакхаш дикагIа кхетадара дуккха дика хIамаш даь дола пайданера дуккха къамаьлаш хиннад вай царца хIанзле а. Вайна гу, югославски новкъосташа, вай а санна, барт вIашагIа ца кхетийташ дола хIамаш дIадаха, вай мехкацара гIулакхаш тоаде гIерташ хилар. Ала дезаш ва со, дунен халкъашта юкъерча дуккхача проблемашта, паччахьалкхенашта юкъерчеи экономически гIулакхий дешашта цхьатарга кхетам болаш, цхьатарра уйлаш йолаш вай [illegible]лар цIаькха а бакъдаь хьахьокхар. Югославски кулгалхойи вайи кIоаргга дог тийша да, Советски Союзаи Югославенеи юкъера бувзамаш дIахо дегIакхувлар вай шинна а мехка хьашташта дика хинна ца Iеш, машар, демократи, социализм, коммунизм бахьан долаш къовсам лоаттабеш дола деррига низаш чIоагIдара хьашташта а дика хургхиларах.

Югославе коммунистий Союзацара гIулакхаш дегIакхувлара хьакъехьарча дешах йолча вай позицех аьлча, из еррига а КПСС XX-гIчеи XXII-гIчеи съездаша белгалбаьча наькъагара хьайоагIаш я. Из никъ тIабербабаь ба КПСС-аи ерригача вежарашха йолча партештеи юкъера цхьоагIо чIоагIъяра, империализмана духьаларча фронта деррига низаш кхотадара.

ХьалхагIа югославаш вайна сердар, хIаьта сарда хьогаш вай уж а битацар. ХIанз вай а югославски коммунисташ а воай гIулакхаш тоадара наькъаца долх. КПСС-аи Югославе коммунистий Союзаи юкъерча гIулакхашка хинна еррига хьагIи халонаши цIенъяь дIаяьхай ала йиш йолаш дац. Вежарашха йолча партей совещане яьча заявлене тIа белгалдаьчча тайпара, юкъе йоккха юкъ хила а хиннай, хIанз йолаш а юс СКЮ программа тIа белгалдаьча дуккхача идеологически дешашта. Цхьабакъда, воай оагIорахьара вай кийча да барт вIашагIа ца кхетийташ дола хIамаш дIадахара мел эшар де.

Из вайх тийша хинна ца Iеш, Югославе коммунистий Союза, цун кулгалхой позицех тийша а да. Вай дог тийша да, идеологически дешашта Югославе коммунистий Союза ерригача вежарашха йолча партешцара цхьоагIо марксизма-ленинизма принципий ларда тха юхаметтаоттаяри чIоагIъяри вай шинна а парте, берригача дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама хьашташта гIойле йолаш хургхиларах.

Вай, коммунисташ, декхарийла да исторически процесс мишта лел, тайп-тайпарча мехкашка социализм бахьан долаш лоаттабу къовсам практике дегIа мишта ух яхача деша лоархIам бе. ХIанз Европаи Азеи дуккха мехкаш социализма наькъа тIа даьннад. ТIаккха, ши-шегIа кхетадеш да, цу мехкашкара хIара коммунистически парти ший мехка бокъонца долаш долча исторически, географически, кхыча хьалашка хьежжа марксизма-ленинизма принципаш творчески чакхъяха гIерташ хилар, хIаьта цу ларда тIа кулгалду цо халкъа социализми коммунизми хьалъеча. Кхетадеш да, керда общество хьалъяр духьа лоаттабеча къовсаме из яле а кхы яле а йолча коммунистически е болхлой партена хьалхашка увтта деррига дешаш кхетадара уйла бокъонца цхьатарра нийсъяла йиш ца хилар. Хаьдда дола социализм хьалъяра дешаш тайп-тайпара ца кхетадеш, уж дале а кхы дале а дола дешаш тайп-тайпарча наькъашца чакхдаха ца гIерташ дусаргдац. Иштта долаш а да из практике, хIаьта, гучох, дIахо иштта хург а да, кхыдола халкъаш социализма наькъа тIа даьннача хана.

Цудухьа нийса хургдацар моллагIа цхьа трафарет а оттаянь, вокх социалистически мехкащцарча гIулакхашта цунна тIера ца доалаш лаьттача, гIалат хургдар цу трафаретаца тарлуш мел боацараш дIахьдаргаш а лаьрхIа бехке бар. ТIаккха, иштта хилча вай болама мугIараштa юкъера коммунистически парти цIенъяь дIаяккха гIерта деза хIаьта? Цу тайпарча мехка халкъ социализм хьалъеш хилара факт харцъе мегаргйий? Е, цу тайпара халкъ долаш хилара факт ше бIаргагургйоацаш бIаргаш дIадувшаде, цунна духьала къовсам лоаттабе безахьогI вай? Иштта хилар капиталистически дунен оакхарий законаш хьаийдар а коммунистически партештеи социалистически мехкаштеи юкъерча гIулакхашта уж юкъекхахьар а хургдар.

ХIаьта бокъонца из тайпа оакхарий мораль лелае йоах вайга албански сектанташеи раскольникашеи Югославецарча гIулакхашта. Югославски коммунисташ цар гIалаташ бахьан долаш бокъонца баа кийча ба уж, хIанз шоаш, цар бехке берел дуккха а гаьнагIа марксизмана-ленинизмана юстара бувллашехьа а. Вайна, коммунисташта, геттара хийра я цу тайпара мораль. Вай къовсам лоаттабу дерригача лаьттан тIарча халкъий бокъонца дола вошал оттаргдола адамий дикагIа йола кхоане бахьан долаш, коммунизм бахьан долаш. КIоаргга дог тийша да вай, коммунизм йизза котъяьнначул тIехьагIа, тIайоагIача хана, В. И. Ленина хьийххача тайпара, хIанз халкъаш къоастадаь лоаттадеш дола паччахьалкхений доазонаш вIалла хург ца хиларах, къамашта юкъера йовкъаш цIенъенна дIаяргхиларах, вежарий санна, цхьа дезал а хинна халкъаш вIашагIкхетаргхиларах.

Бокъонца дIакхача лаьрхIача цу гIулакхага долхаш, вай декхарийла да барт вIашагIа ца кхетийташ дола хIамаш, нагахьа санна тайп-тайпарча мехкий коммунисташта юкъе нийслуш уж дале, дIадахара мел эшар де. Вай декхар да гIалат далийтача е дунен халкъашта юкъерча революционни болхлой болама, марксизма-ленинизма наькъа тIара яьннача партена, вежарашха йолча ерригача партей дезала юкъера шийна йоаггIаш йола моттиг хьалаца цунга йиш хургйолаш, ший гIалаташ цо кхетадара а уж тоадара а новкъостал дар.

Ала деза, чурча а арахьарча а политике югославски коммунисташа, цар лидераша укх тIеххьарча хана чакхдаьхача гIулакхаша нокъзара даьхад вайна гIалатеи Югославе социализм хьалъяра гIулакха зенеи хийтта геттара дукха хIамаш. Из хьагучадаьннад Югославе коммунистий Союза дуккхача решенешца, новкъостий Тито, Ранковича, иштта кхыча югославски деятелий къамаьлашца. Цхьабакъда, цхьадолча дешаех царнеи вайнеи хетараш хIанзарчоа цхьатарра дацар аьнна-м вайнеи царнеи юкъера гIулакхаш цу юхедисача барта доацача гIулакхашта тIера леладе дезаш хилац, берригача дунен коммунистически боламца гаргга бахареи цхьа барт болаш хилареи оагIонгахьа эза Югославе коммунисташа даьраш бIарга ца гуш Iе дезаш хилац. ТIаккха-м из вIашагIкхетаргахьа леста политика а йоацаш, вIашагIдаларгахьа леста политика хургьяр. Кхы а нонагIа нийса доацаш хургдар хIанз а барта доаца дешаш паччахьалкхенашта юкъерча гIулакхашта чукхухьаш хилча. Нийсса кхыча бесса, экономически бувзамаш, вай мехкашта юкъера паччахьалкхени общественнии гIулакхаш чIоагIдарои дегIадоаладарои кIийле хьаю идеологически дешай позицеш а гаргайоалаяра.

Социалистически мехкий Югославецара гIулакхаш тоаца далийтара шоай хур деш ба албански сектанташи догматикаши. Цар шоай гIар къаьстта чIоагIа айяьй хIанз, новкъостий Тито, Ранкович, Веселинов, югославски кхыбола деятелаш СССР-е баьхкача хана. Албански раскольникашта гуччахьа новкъа да югославски новкъостий вежарий санна вай тIаэцар.

СКЮ-цара цхьадолча барта доацача идеологически гIулакхашта а бизза барт хинна баллалца йолча хана паччахьалкхен наькъаца а экономика даькъе а Югославеца дика гIулакхаш оттадар нийса дац, яхаш, хьалхадоах вайна. Шоаех марксисташ-ленинцаш лерхIаш бола нах ба из дувцараш! Из-м духхьала Iовдала ма дий. Кхыметтел империалисташ а ма гIертий тIагIортамаш деча коммунистически, болхлойи, къаман кортамукъалени болама духьаларча къовсаме толар духьа шоашта юкъера вIашдухьленаш дIаяха, кIаьдъе. ХIанз уж чуийнна чIоагIдеш а шердеш а ба «юкъарча рынка» мехкаш вIашагIтохилга, цунна чуйолхача паччахьалкхенашта юкъе вIашдухьленаш йоллашехьа а. ХIаьта вайна, вай лагера юкъе болаш ба вай низаш вIашагIдаха безам бола нах. Из вай, марксистско-ленински политика яц.

Югослави социалистически мохк бац яхаш дувц цхьабараша. Укхаза хатта доагIа, малагIа мохк ба из хIаьта? Марксизма-ленинизма хьехам тIара, мехка общественни дегIаахара объективни анализа тIара, цун социально-политически строя оамал миштай хьежжа хила деза цу хаттара лу жоп. Укхаза хила йиш яц субъективизм. Бакъдараш теркал а ца деш, Будде санна, цхьаболча нахага малагIа мохк социалистически ба, малагIа бац къоастдае йиш я аьнна хета йиш яц. Из къоастам бара ховш хила еза марксистско-ленински теори, долаш долчун кIоаргга анализ е еза.

Ховш да Югославе дуккхача хана денз помещикаши капиталисташи боацилга, къаьст-къаьстача наьха капитал, къаьст-къаьстача наьха предприятеш е помещикий доалахьара лаьтташ, къаьст-къаьстача наьха доалахьара банкаш йоацилга. Вайна иштта бIаргагу югославски коммунисташеи цар кулгалхошеи шоай низ экономика дегIайоалаяра, социализмо яьха бокъонаш чIоагIъяра тIаухийташ хилар. Цудухьа, нагахьа санна объективни законаш тIара, марксизма-ленинизма хьехам тIара оалаш хилча харцде йиш йолаш дац Югослави социалистически мохк хилар. Вай из теркал а деш лелаю воай политика, цунах социалистически мохк а лоархIаш, цу тIара леладу Югославецара гIулакхаш. Вай мехкашта юкъера гIулакхаш кхы дIахо а дегIадоаладе кIийле йолаш я хIанз.

Дерригача халкъий доттагIлен политикана тешаме а йолаш, Советски Союз долла хIама деш а дергдолаш а я машари социальни прогресси бокъонце къовсам лоаттабеча низий бартцхьоагIо чIоагIъяра. Нагахьа санна цу вай политикана цхьабола нах духьала гIерте, цо хьахьокх уж нах коммунистически болама мугIараш чIоагIдалар, вай деррига низаш кхотадалар бокъонца хьаштдолаш боацилга.

Укх тIеххьарча хана цхьаккха доазув доацаш чIоагIача эгIазалца КПСС-х, берригача дунен коммунистически боламах гIерташ ба албански къахьегама парте кулгалхой. Вай парте XX съезда ленински наькъах мет-кIаьленаш дувца а гIерташ, албански кулгалхой юха а хьалъайе гIерт Сталина культ личность. Культ личность йолча хана коммунистически боламе хинна унахцIена доаца хьал юхаоттадара тIехьа ба уж.

Вай парте хоадамболлаш а ира а критика яьй Сталина гIалаташтеи зуламаштеи, партенеи коммунистически боламаи цо даь дика гIулакхаш ше харц ца дой а. Вай из даьд, исторически бакъдолчун духьа даь ца Iеш, тIехьа тIайоагIача хана цхьаккха а цу тайпара хIамаш кхы юха хила йиш хургйоаца хьал оттадар духьа, ший хана В. И. Ленина цар кхерам кертагIа баьха дола ленинизмана хийра гIулакхаш юха ца оттийтар духьа.

Вай из даьд алхха воай парте, воай халкъа хьаштий духьа даь ца Iеш, берригача дунен коммунистически болама хьаштий духьа а, дерригача дунен тIа а социализм котъяккхара лоаттабеча къовсама духьа а. Вай парти тийша яр культ личностана а зенерча цун тIехьаленна а духьал КПСС лоаттабеча къовсама опытах марксистско-ленински кхыча партеша а эца боаггIаш бола хьехам шоашта а эцаргхиларах.

ХIаьта вай гIалат а даланзар. Вай парте XX съезда ленински никъ могабир ерригача марксистско-ленински партеша. Цо новкъостал дир машар, демократи, социализм бахьанце лоаттабеча къовсама вай ханарча декхараштa маэшшара бола дунен коммунистически болама юкъара никъ кийчбара.

Сталина балхаца эггара вогIа хиннараш, марксизмах-ленинизмах из дIахоадавеш хиннараш да хIанз албански кулгалхоша хьаллувцараш. Царна эггара дукхагIа хьаштдараш Сталина лелаяь йола низаш дареи административни гIожа човхамаш дареи методаш я, социалистически паччахьалкхенна чIоагIа хийра йола методаш. Ма гой шоана, цар безам ба дерригача дунен тIарча коммунистически болама бIоагIа а хинна дIаотта, гIалат ца боала марксизм-ленинизм лораераш хила. Цхьабакъда, из пхьидо леладаьр да. ДагадоагIий шоана, довзаш долча басне тIа истарал зIамагIа ца хила пхьид мишта хьайзай. Массанена а ховш ма дий цунах хиннар: пхьид ийккхай, алхха тIаьда моттиг мара, хIама дисадац цунах.

Албански кулгалхой берригача хIанзарча харцахьарча наькъа ларде уллар Ленин духьал хиннача культ личноста идеологи я. Цар шоай хур ду, тIахьожам а боацаш, бекхам а боацаш, партийнии паччахьалкхени вахара боарамаш шоашта ловчча тайпара телхаде йиш хургйола хьал Албанера дIа ца далийта гIерташ. Ходжанаи Шехунаи хов низаши Iазапаши дара режим мелъялийтача шоаш Iаьдала керте лоатталургбоацилга. Халкъо ловргдацар уж керте латтилга, хIана аьлча Албански къахьегама парте дикагIа болча къонгий цIий хьаьрча ба уж.

Албански кулгалхой дIахьдаб марксизмах - ленинизмах, тIа-тIа дукхагIа чуболхаш латт уж аьрдехьарча оппортунизма, раскольничества, сектантства ушалийла. Ленински йоаца шоай концепцеш шоай мехка паччахьалкхен политикага кхоачаяь дIаоттаяьй албански къахьегама парте кулгалхоша. Кхычарцара хьда, авантюристически арахьара политика лелаю цар, дунен халкъашта юкъе социализма кхыча мехкашца цхьана гIулакхаш леладе тигац, машар чIоагIбаргахьа, дунен халкъашта юкъера кхохкам мелбаргахьа лостадаь цу мехкаша леладеча гIулакхашта мамогга новкъарленаш ю.

Ховш да, 1960-ча шера коммунистическии болхлойи партей викалаша яьча заявлене тIа белгалдаьккхад дунен коммунистически болама керттера кхерам ревизионизмах ба аьнна, цунца цхьана кертагIа даькхад аьрдехьарча оппортунизмана духьал, сектанстванеи догматизманеи духьал хоадамболлаш къовсам лоаттабанза барг ца хилар. Вай уж положенеш хIанз а нийса лоархI. Вай парте къовсам лела а баьб, лела а бергба ревизионизмана духьала санна, догматизманеи сектанстванеи духьал а. Вошал долча партей совещане кертагIа даьккхад, нагахьа санна царна духьал хадданза къовсам лоаттабеш ца хуле, цхьаццайолча партей дегIаахара цу е вокх этапе керттера кхерам сектантсвахи догматизмахи хила йиш я, аьнна.

Вежарашха йолча партей заявлени тIаийцачул тIехьагIа коммунистически болама юкъе хиннача событеша хьахьекхар из вывод гаьнардар гуш хилар.

Цхьаболча наха коммунистическии болхлойи партей Совещане заявлене нийса йола положенеш а ювцаш, цхьан оагIорахьара духхьал ревизионизма оагIорахьара кхерам мара бувцац, цу хьакъехьа йоагIача а ца йоагIача а югославски ревизионизма цIи а йоахаш. Цхьабакъда, гIулакхага хьажа веза хьаьдда. Вайна тIаэтта хиннача Куба гонахьарча кризиса юкъе югославски коммунисташа нийса позици лаьцар, хIаьта тхо мадарра дола марксисташ-ленинцаш да яхача догматикаша лаьцар провокационни позици яр. Цудухьа цкъа дIаязъяь положени марксистски анализ а ца еш ювца а йиш яц, цхьан оагIорахьара кхетае а мегаргьяц. Куба гонахьарча кризисо хьахьекхар керттера кхерам догматизма позицеш тIа лаьттарашкареи латташ барашкареи хилар.

Шоай уйлаш эггара а гучахьа ювцараш албански кулгалхой болча вай ханарча аьрдехьарча оппортунисташеи сектанташеи псевдореволюционни фраза цIогIанна духьалъэккх шоаш машареи машаре дахареи ленински политикана духьал лоаттабеча къовсама. Хьалха аьннача тайпара троцкистски позицеш тIа баьннаб уж. Кхетаде хала дац цу тайпарча политико империализмана духьал латтача низий цхьоагIо йохаеш хилар, малхбузен державай эггара а агрессивнегIа долча империалистически гIозарашта товр деш хилар, цар коммунизманна духьалара уйлаш хьал а хьееш.

Цу тайпарча аьрдехьарча догматически политика боаггIаш бола мах бир Болгаре, Венгре, Чехословаке, Итале коммунистическии болхлойи партей съездашка. Вежарашха йолча партей викалаша цу съездашка шоаш къамаьлаш деш гуча а яьккхар, чIоаггIа харц а йир из провокационни политика.

Нагахьа санна аьрдехьара цIогIа хьекхараш, догматикаш, дикка гучабаьхача, атта бIаргагургдар цар моттийта лелаеча майралла ларде империализмах кхерилга, машаре экономически лоаттаеча яхье капиталистически строй эшалургхиларах ца тешилга мара кхы хIама ца хилар. Из я В. И. Ленина къахетам боаццаш гучаяьха а доастамъяьха а йола хувцалучеи шершачеи зIамигача буржуазе ше маярра йола оамал. Цо духьала дIаоалар уж санна болча гIаьрхошка: «...Шо империалистически провокаце кечал я, шоай объективни лоархIамах. ХIаьта шун субъективни «психологи» пролетари бакълувлга шаьра шийна ховшшехьа а доккхалаш дувцаш волча хьаьрваьннача зIамигача буржуа «психологи» я...» (Соч., т. 27, оагI. 297).

Ма иреи меттахь тохаши аьннад Владимир Ильича! Албанера хIанзара тIаьрахой бувцаш санна аьнна деций.

Шовзткъа шу хьалха В. И. Ленина дика довзаш дийцад коммунистически болама мел боккха кхерам болаш я аьрдехьара оппортунизм. Цо яьхад, нагахьа санна цу хана аьрдехьара доктринерство коммунизмера «берий лазар» да ала йиш йолаш хиннадале из ала йиш хиннай из течени къона, алхха-алхха хьахулаш латташ, хиларах.

Сталина культа личностех дунен халкъий коммунистически болама чухь юхедисача харцахьдарех цаI дар социализма гIехьа лоаттабеча къовсама сийлахь-доккхача гIулакха цIенхаштта зе-зулам деш, марксизм-ленинизмо дуккхача наха еш йола влияни мелъеш йола аьрдехьара сектантски, догматически уйлаш йоаржаяр. В. И. Ленина яьххача тайпара, аьрдехьарча оппортунизмаца лоаттабеча къовсама боаггIаш бола лоархIам ца бар бахьан долаш дIаьхденна хинна лазар дуккха ха хьалха денз берий лазар долчара дIадаьннадар. Эггара а тайп-тайпара бола экономически социальнии боарам болча мехкий халкъаш социализма новкъа увттача вай хана коммунистически болам дегIабара башхалонаша хьахулийт аьрдехьара коммунизм йоаржаяра эша дика хьалаш. Цо массаз а шийна кIийле лийхай зIамигача буржуазе викалаш чIоагIале йоацаш, цхьан саьнгара вокх саьнга кхувсалуш хиларах.

Аьрдехьара сектантски лазар национализмах дакхаш а хиннад, ший аргIанна национализм йокхаеш а хиннад. Из ла йиш йоацаш хул Iаьдала керте латтача, ше лелаеча политиках дуккхача даькъе халкъа вахар тийша долча парте балха тIехьа гучадаьлча. Из кхераме да, хIана аьлча дерригача адамашка кхоачаш болча, вахара Iалальмате боккха лоархIам болча тIемеи машареи дешай хьакъехьарча коммунистически болама линена духьалдерзадаь доландаь.

Харцде йиш яц цу дерригача бахьанашта тIагIолла аьрдехьара оппортунизм, догматизм, сектантство дунен коммунистически болама юкъе тIа-тIа боккхагIа бола кхерам а хинна дIаотташ хилар. Из бIарга ца довр да фактошта бIарахьажа кхерилга, долаш долча бакъдолчунна юстара хьежилга, вай хана марксисташта-ленинцашта тIалатта боккха бехктокхам ца кхетабелга.

Дунен коммунистически болама мугIарий цхьоагIо массадолча хIамал тIех лоархIача советски коммунисташа хIанз ревизионизмал кIезигагIа ший кхерам боацача аьттехьарча а аьрдехьарча а оппортунизмана духьал хьдда къовсам лоаттабергба.

* * *

Новкъостий депутаташ!

Хьадувла хьожаргда вай уйлан бIаргашца воай планетага. Космоса лакхален тIара бIаргадайна ца Iеш, лаьттара а бIаргагуш вайна хьалхашка отт Iалальмате хозеи дог гIоздоаккхаши дола сурт. Низ бола гIа боаккхаш долх адамаш прогрессага. Йохаш а хIалак хулаш а латт къаьнача дунен — низ-Iоткъам бара, нах Iехабара, нийсхо ца хилара дунен чIоагIаленаш. Шу массаз доал чIоагIлу керда дуне, адамашта бIаьсти а яхьаш.

Социалистически доттагIлен паччахьалкхенаша хIара шера тIа-тIа дукхагIа доах керда вахар хьалдечара шоай толамаш. Вай халкъий машарера къахьегам, Iилманнеи культураи юкъе цар йоаха коталонаш, цар вошал, вIаши ду новкъостал дог ураоттадеш дола хьокхаме гIулакх да колониальни низ-Iоткъама зIанараш тIера кхайсача е къам мукъадаккхара тIехьа хIанз къовсам лоаттабеча миллионаш болча наха, капиталистически мехкашкарча къахьегамхошта. БIеха мел дар дIадоаккхаш дола низ бола дуIа даьннад дунен тIа.

Машаре дахара ленински принцип — из вай арахьарча политика генеральни лини я, из ерригача социалистически паччахьалкхений байракх я, из дерригача халкъашта дезаш дагадоаллар да. Хьаькъал Iовдалал котдалда, дунен халкъий вахара къовсаме латта дешаш переговорашца къоастадара метод даиман латтаргйолаш «низашка хьажара» кхерама метода метта дIаоттийла! Дунен тIара нах юххера а боаха а лургба баха а беза сатем болаш, кхоанарча дено шоашта термоядерни конфликт яхьаргья яхаш, кхера а ца безаш. Адамаш гIерт кIур ухача хаьшкаш тIа, ехача гаргаш гIа а йоацаш, дуккхача тIехьенаша хьийгача къица йиллача материальни ларда тIа шоай кхоане хьае.

Гой цудухьа кхайк вай халкъашка машар лорабара шоай низ хьинарегIа тIабахийта, тIом хьебеча империалисташта духьал лоаттабу къовсам лакхбе яхаш тIахьехаш. Машара тIехьа лоаттабеча къовсаме боккха низ ба халкъаш, царга оала а лургда, уж ала декхарийла а да хоадам беш бола дош.

Цхьабакъда, Советски Союз лоархIам ца бича ялац хIанз латтача гIулакхий, малхбузерча паччахьалкхенаша хаьдда лелаеча политика, къаьстта тIема хьакъехьа лелаечун. ХIанз Малхбузерча тIом безача гIозараша массане а деррига герз дIадаккхара хьакъехьа барт бара духьал тIагIертта духьаленаш еча хана, цига герз эгадеча, сихдаь герз хьадеча хана, вай, советски нах, декхарийла да молха декъа лоаттаде, воай обороноспособность чIоагIъяра йоакхо е, вай машаре къахьегам бохабе гIертача моллагIча а агрессора меттахьа хIама тоха кийча хила. Вайга мел эшар долаш да империалистий агрессивни гIулакхех воаш а воай доттагIий а лорабара.

Низах тоабенна, берригача мехкашкарча къахьегамхоша сий деш, бIубенна гIа боахаш бода вай мохк коммунизма кхоаненга. Из сийрда дагадоаллар кхоачашдара кхобергбац-кх вай къахьегам а хьинар а!

**(Сессе хиннараша чIоаггIа теркам тIабохийташ ладийгIар новкъоста Н. С. Хрущева яьча докладага, чIоаггIа, дIаьхдаь тIоараш детташ дуккхаза юкъагIаьхар).**

Редактор **М. К. ЛЬЯНОВ.**

Адрес редакции: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15.

СФ5192 Заказ № 6819